

Význam manželství a rodiny pro současné adolescenty

Ilona Škarabelová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Ilona ŠKARABELOVÁ
Osobní číslo: H118310
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Význam manželství a rodiny pro současné adolescenty

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vnímání manželství a rodiny současnou mládeží,
- na zjištění skutečnosti, jaký druh partnerských vztahů současná mládež preferuje,
- na možnosti působení sociální pedagogiky v této oblasti.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum realizovaný mezi středoškolskou mládeží formou anonymního dotazníku, jehož cílem bude zjištění postojů adolescentů k manželství a rodině a rozdílů v jejich vnímání různými skupinami mladých lidí.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

FIALOVÁ, L. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: SLON, 2000.

GIDDENS, A. Sociologie. Praha: Argo, 2000.

HORSKÝ, J. Rodina našich předků. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

KATRŇÁK, T. Spříznění volbou? Homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Praha: SLON, 2009.

KELLER, J. Nedomyšlená společnost. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2003.

MOŽNÝ, I. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006.

MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: SLON, 2002.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Halka Prášilová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Lacá, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....
ILONA ŠVAPABELOVÁ
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně
12. 4. 2014

.....
.....
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo udit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá tématy manželství, nesezdané soužití a rodina a jejich významem pro současnou mladou generaci na prahu dospělosti. První kapitola teoretické části je zaměřena na nejčastější formy partnerského a rodinného soužití, podrobně se věnuje tématu rodiny – jejím typům, funkcím a jejímu životnímu cyklu. Ve druhé kapitole je pojednáno o vývoji vzájemného lidského společenského soužití od prvobytně pospolné společnosti až k dnešním formám párového soužití a rodiny. Třetí část je věnována současné rodině, jejím charakteristikám a celkovým kontextům se soudobou společností a rovněž pohledům českých i zahraničních sociologů na její dnešní podobu a vývoj. Dále jsou zmíněny hodnoty a postoje, které zaujímají dnešní mladí lidé, a jejich životní styl. Část je věnována vlivu, který má orientační rodina na výběr budoucího partnera potomků a jejich další život. Poslední dílčí kapitola je věnována tématu reprodukčního chování obyvatelstva, jak se v současnosti mění a vyvíjí, a faktorům, které ovlivňují tyto změny.

Ve čtvrté části jsou prezentovány výsledky kvantitativního výzkumu realizovaného formou anonymního dotazníkového šetření mezi studenty a uční na několika středních školách v okrese Třebíč. Výzkum se týká preferencí adolescentů spojených s výše uvedenými tématy a jejich plány do dalšího života.

Klíčová slova: adolescenti, hodnoty, postoje, nesezdané soužití, sňatek, manželství, rodina.

ABSTRACT

This work deals with topics of marriage, cohabitation and family and their importance for present generation of young adults. The first chapter of the theoretical part focuses on the most common forms of partnership and family life; it deals with the topic of family – its types, functions and life cycle – in detail. The second chapter discusses the development of mutual human social coexistence from the primitive society to today's forms of cohabitation and family. The third part is devoted to current family, its characteristics and the overall context with modern society and it also shows views of Czech and foreign sociologists on its today's form and development. Furthermore,

values and attitudes of contemporary young people and their life style are mentioned here. One part speaks about the effect of family on selection of future partner of descendents and their following life. The last subchapter is devoted to the topic of reproductive behaviour of the population, how it develops and changes nowadays and factors which influence these changes.

The results of quantitative research which was carried out in the form of anonymous questionnaire survey among students and apprentices at several high schools in Třebíč district are presented in the fourth chapter. The research concerns the preferences of adolescents related to the above mentioned topics and their plans for further life.

Keywords: adolescents, values, attitudes, cohabitation, wedding, marriage, family.

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Význam manželství a rodiny pro současné adolescenty“ jsem zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Děkuji paní Mgr. Halce Prášilové, Ph.D. za odborné vedení v průběhu zpracování mé bakalářské práce a metodickou pomoc, která mi byla velmi přínosná a užitečná.

Poděkování vyjadřuji i celé své rodině za všestrannou a laskavou pomoc a podporu, bez níž by tato práce nemohla vzniknout.

Ilona Škarabelová

OBSAH

ÚVOD	9	
I	TEORETICKÁ ČÁST	11
1	FORMY PARTNERSKÉHO A RODINNÉHO SOUŽITÍ	12
1.1	MANŽELSTVÍ A JEHO PRÁVNÍ ASPEKTY	12
1.2	NESEZDANÉ SOUŽITÍ A JEHO PRÁVNÍ ASPEKTY	15
1.3	RODINA	17
1.3.1	Typy rodiny	18
1.3.2	Funkce rodiny.....	20
1.3.3	Životní cyklus rodiny	21
2	HISTORICKÝ VÝVOJ MANŽELSTVÍ A RODINY	23
2.1	RODINA V HISTORICKÉM NÁHLEDU	23
2.2	RODINA V OBDOBÍ SOCIALISMU.....	25
3	SOUČASNÁ RODINA A SPOLEČNOST	28
3.1	SOUČASNÁ RODINA	28
3.2	HODNOTY, POSTOJE A ŽIVOTNÍ STYL SOUČASNÝCH MLADÝCH LIDÍ	33
3.3	VLIV ORIENTAČNÍ RODINY NA VÝBĚR PARTNERA A PLÁNOVÁNÍ RODINY	35
3.4	REPRODUKČNÍ CHOVÁNÍ OBYVATEL A JEHO PROMĚNA V SOUČASNOSTI.....	37
II	PRAKTICKÁ ČÁST	40
4	VÝZKUM	41
4.1	CÍLE VÝZKUMU, FORMULACE HYPOTÉZ	42
4.2	METODY A TECHNIKY VÝZKUMU.....	43
4.3	VYMEZENÍ A CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	43
4.4	ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU, ANALÝZA DAT.....	44
4.5	PREZENTACE VÝSLEDKŮ, OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	55
ZÁVĚR	57	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59	
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	62	
SEZNAM GRAFŮ	63	
SEZNAM TABULEK	64	
SEZNAM PŘÍLOH	65	

ÚVOD

„Každý o rodině něco ví, protože v ní vyrostl. A přece čím více někdo ví, tím se zdá, že toho ví méně. Všechny rodiny se jeví stejné, přesto je každá jiná.

Rodina je fascinující, je zdrojem tolika hrdosti a tolika studu, je tak posilující i tak vyčerpávající, je snadno srozumitelná i zároveň matoucí.“

Insoo Kim Berg (systemická terapeutka)

Ve své bakalářské práci se zabývám tématy manželství a rodina a jejich důležitostí pro současnou mládež na prahu dospělosti. Hlavním důvodem mého rozhodnutí zpracovat tuto tematiku je jednak zájem o ni a jednak moje zaměstnání. Již více jak desetiletí pracuji v manželské a rodinné poradně jako sociální pracovnice a během této doby pozoruji výrazné proměny forem partnerských a rodinných vztahů a s nimi souvisejících životních postojů a hodnot. V posledních několika letech je velmi zřetelný odklon od klasického manželského svazku ve prospěch nesezdaného soužití partnerů (tzv. kohabítace). Tento trend potvrzují i mnohé sociologické výzkumy. Téma bylo rovněž mnohokrát zpracováno v publikacích známých českých i zahraničních autorů zabývajících se zmíněnou problematikou. Nemám žádné ambice, že by moje práce k této tematice mohla přinést něco nového, mým záměrem je, pokusit se o zpracování vlastního pohledu.

Na každého člověka má vliv prostředí, ve kterém vyrůstá, zcela zásadním činitelem v raném věku a v dětství je rodina. Avšak i v pozdějších letech, kdy pro mladého člověka orientační rodina nehraje už tak zásadní roli, je její vliv významný. Jednak tím, jaké hodnoty si jedinec odnáší, ale i vzorci chování a vzory, které mu dávají rodiče. Rodina je pro dospívajícího rovněž velmi důležitá jako bezpečné zázemí, ze kterého vykračuje do světa. Avšak s volnějším svazky jde ruku v ruce vyšší rozvodovost a častější rozchody partnerů, s tím spojené spory o děti, což se negativně otiskuje v psychice dětí a dle mého názoru i v jejich pohledu na manželství, partnerství a rodinu.

Teoretická část práce je rozdělena do tří částí. V první z nich jsou popsány formy partnerského soužití, na jejichž základě následně může vzniknout rodina, ať již je to klasická rodina založená uzavřením sňatku, nebo rodina vzniklá narozením dítěte nesezdaným partnerům. Zmiňuji rovněž právní aspekty obou forem partnerského soužití v návaznosti na rodinu. Druhá část práce je věnována historii rodiny, jak se vyvíjela

od nejstarších dob do období sametové revoluce v souvislosti s konkrétními společenskými podmínkami té které doby. Konečně třetí část mé bakalářské práce je věnována současné rodině a jejím podobám v kontextu se současnou společností. V této kapitole pojednávám i o životním stylu současných dospívajících souvisejícím s proměnou společenských hodnot, o tom, jaký vliv má orientační rodina na podobu budoucích vztahů adolescentů a jejich ochotu založit rodinu.

Ve čtvrté, praktické části je popsána realizace kvantitativního výzkumu formou anonymního dotazníkového šetření mezi studenty a uční třetích a čtvrtých ročníků na středních školách v okrese Třebíč. Cílem výzkumu je zjištění, jaké postoje zaujímají současní adolescenti k manželství a rodině, to znamená zda vůbec dnešní mladí lidé plánují život v páru, jakou formu soužití preferují a jaký význam má pro ně tradiční manželský svazek, založení rodiny a výchova dětí. Dále mě zajímá, k jaké proměně, v souvislosti s hodnotami ovlivňujícími založení rodiny (studium, budování kariéry, vybudování zázemí, cestování) došlo a do jaké míry má na tento proces vliv orientační rodina. Dílčím cílem mé práce je i zjištění, zda jsou významné rozdíly v postojích chlapců a dívek.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FORMY PARTNERSKÉHO A RODINNÉHO SOUŽITÍ

V této části se zaměřím na popis základních forem partnerského soužití mezi osobami opačného pohlaví v současnosti, čímž je tradiční manželský svazek a stále častější nesezdané soužití partnerů (kohabitace). Soužití manželů či partnerů tvoří domácnost, narozením prvního dítěte rodičům žijícím v jedné z obou zmíněných forem je založena rodina. Základním znakem rodiny je pokrevní příbuzenství.¹

Manželství a rodinné právo bylo do roku 2013 upraveno zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, 1. ledna 2014 vstoupil v účinnost zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který nově upravuje rodinné právo, včetně manželství společně s majetkovými poměry mezi manžely. Nový občanský zákoník už v úvodu ve své první, obecné části deklaruje, že „rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany“.²

1.1 Manželství a jeho právní aspekty

„Manželství můžeme definovat jako sociálně akceptovaný a posvěcený sexuální svazek mezi dvěma dospělými jedinci. Sňatkem dvou partnerů se stávají příbuznými nejen oni sami, ale i jejich rodiče, sourozenci a další pokrevní příbuzní každého z nich.“³

Z pohledu zákona je manželství „trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“⁴

Na základě vztahu dvou osob stejného pohlaví může být uzavřeno registrované partnerství, které je v současnosti již také právně upraveno, avšak nelze je stavět na roveň manželství, neboť hlavním cílem manželství je zplnění a výchova dětí.

Manželství v naší západní civilizaci je spojeno s monogamií. Vzniká na základě prohlášení muže a ženy – snoubenců, že spolu vstupují do manželství. Prohlášení musí být svobodné,

¹ Možný, I. Sociologie rodiny. Praha 1999, s. 16

² § 3, odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³ Giddens, A. Sociologie. Praha 1999, s. 156

⁴ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

úplné a souhlasné, je učiněno veřejně, slavnostním způsobem a za přítomnosti dvou svědků. Manželství nesmí být uzavřeno pod nátlakem, tento krok ze strany obou snoubenců musí být svobodný a dobrovolný, platí autonomie vůle.

Sňatek lze uzavřít dvěma způsoby, a to jednak formou občanského nebo církevního sňatku před osobou k tomu pověřenou. Tou je starosta, místostarosta, primátor, náměstek primátora či pověřený člen zastupitelstva v případě občanského sňatku. V případě církevního sňatku před osobou pověřenou církví, která je registrovaná na území České republiky. Obě tyto formy (občanská i církevní) jsou rovnocenné. Snoubenci předloží matričnímu úřadu příslušné doklady, kterými prokazují právní způsobilost k uzavření sňatku. Ta je naplněna, pokud snoubenci dovršili osmnácti let, jsou svobodní nebo jejich případné předchozí manželství bylo rozvedeno (princip monogamie), nejsou příbuzní v přímé linii (rodiče, sourozenci) a jestliže nebyli zbaveni způsobilosti k právním úkonům. Uzavření sňatku osobě mladší osmnácti let, avšak starší šestnácti let, může povolit soud, pokud k tomu jsou závažné důvody, například těhotenství partnerky.⁵

Při obřadu snoubenci prohlásí, jaké příjmení budou po uzavření sňatku užívat. Zákon umožňuje výběr ze tří variant:

- příjmení jednoho z nich bude jejich společným příjmením,
- každý z nich si ponechá svoje příjmení,
- příjmení jednoho z nich bude jejich společným příjmením, a ten z manželů, jehož příjmení není společným příjmením, na druhém místě ke společnému příjmení bude připojovat svoje dosavadní příjmení.⁶

Po slavnostním obřadu jsou novomanželé zapsáni na matrice do knihy manželství.

Základním principem manželství je rovnost muže a ženy, manželé mají rovná nejen práva, ale i povinnosti. Dále jsou si vzájemně povinni úctou, žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti. Manželé mají také právo na informace

⁵ Uzavření manželství. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2014 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcan-na-urade-manzelstvi-uzavreni-manzelstvi.aspx>

⁶ § 660 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

a zároveň povinnost informovat druhého o svých příjmech, stavu svého jmění, o svých studijních, pracovních a jiných činnostech a při jejich volbě brát zřetel na zájem rodiny.⁷

Co se týče uspokojování potřeb rodiny, každý z manželů přispívá podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností, přičemž životní úroveň všech členů rodiny by měla být zásadně srovnatelná. Osobní péče o rodinu má přitom stejný význam jako poskytování majetkových plnění, čímž je materiální zabezpečení rodiny.⁸

Ohledně rozhodování o záležitostech rodiny a jejich obstarávání se mají manželé domlouvat (zákon preferuje dohodu), pokud tomu tak není, na návrh jednoho z manželů rozhodne soud.⁹

Manželé mají mezi sebou vzájemnou vyživovací povinnost, a to v tom rozsahu, který oběma zajišťuje stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost manželů předchází vyživovací povinnosti dětí a rodičů.¹⁰

Základní úpravu vzájemných majetkových poměrů manželů stanovuje občanský zákoník v zákonném režimu. Součástí společného jmění je to, co jeden z manželů či oba společně nabyli za trvání manželství. Výjimku tvoří, mimo jiné, věci sloužící osobní potřebě, nabyté děděním, darem nebo odkazem jedním z manželů.¹¹

Další možností, jak si manželé a také snoubenci mohou upravit své společné majetkové poměry, je smluvený režim, který je odlišný od zákonného režimu. Skýtá větší variabilitu a umožňuje manželům uspořádat si své vzájemné majetkové poměry tak, jak jim to nejlépe vyhovuje. Ujednání o majetku v rámci smluveného režimu musí mít podobu smlouvy, která je veřejnou listinou. Manželé či snoubenci mohou využít buď variantu oddělených jmění, či rozšíření nebo zúžení společného jmění.¹²

Režim založený rozhodnutím soudu je třetí možnou variantou uspořádání majetkových poměrů manželů. Soud na návrh jednoho z manželů společné jmění zruší nebo zúží jeho

⁷ § 687 – 689 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

⁸ § 690 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

⁹ § 692 - 695 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰ § 697 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

¹¹ § 709 - 715 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

¹² § 716 - 723 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

rozsah, je-li pro to závažný důvod. Tento režim lze změnit smlouvou manželů nebo opět rozhodnutím soudu, pokud pominou důvody, které vedly k tomuto stavu.¹³

Protože manželství je právní vztah, může zaniknout jen způsobem, který stanoví zákon, a tím je smrt jednoho z manželů, prohlášení jednoho z manželů za mrtvého nebo rozvod.

1.2 Nesezdané soužití a jeho právní aspekty

Forma dlouhodobého soužití muže a ženy bez právního ukotvení existuje už od starověku, byla známa v různých světových kulturách. V našich zeměpisných šířkách se objevovala u starých Germánů, ve starověkém Římě i ve středověku. V minulosti byla zvaná též konkubinát, dnes se můžeme většinou setkat s novějším odborným pojmem „kohabitace“ a ve slangovém jazyce se užívá také výraz soužití „na psí knížku“. Na nesezdané soužití se v každém historickém období různě pohlíželo, v tradiční konzervativní společnosti, kde vládla křesťanská morálka, byla žena žijící v konkubinátu považována za společensky méněcennou. Postavení muže nebylo v takové míře ohroženo, společnost nad tímto stavem často pokrytecky zavírala oči.

V naší soudobé postmoderní společnosti se pohled na tuto formu soužití diametrálně změnil, což se začalo výrazněji projevovat zejména v 60. letech dvacátého století, kdy sílilo hnutí hippies. V následujících 70. a 80. letech zejména ve skandinávských a poté i v dalších západoevropských zemích výrazně rostl počet párů, které spolu dlouhodobě žijí, aniž by uzavřely sňatek. K nám tento trend dorazil až v devadesátých letech minulého století a od té doby počet nesezdaných párů výrazně roste. Důvody jsou nejrůznější, od toho základního, že se partneři nechtějí právně vázat a případný rozchod je podle nich jednodušší, až k často zmiňovanému dnešnímu lepšímu sociálnímu zabezpečení svobodných matek ze strany státu, i když skutečnost často bývá diametrálně odlišná. V současné době postoj veřejnosti k nesezdanému soužití vykazuje výrazně vyšší toleranci, než tomu bylo ještě před sametovou revolucí.¹⁴

¹³ § 724 - 728 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴ Nesezdaná soužití. *PhDr. Tomáš Novák* [online]. 2014 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://novaktomas.ic.cz/?p=-ps-nesezdana>

Nesezdané soužití vzniká, jestliže se muž a žena rozhodnou založit společnou domácnost, aniž by uzavřeli sňatek. Postavení současných partnerů žijících v této formě soužití z pohledu společnosti je rovnocenné s postavením manželů, dokonce není ojedinělý názor, že manželství je přežitek. Také nerovnost v postavení nesezdané ženy a nesezdaného muže ze společenského hlediska dnes již není relevantní. Děti narozené rodičům žijícím v této formě soužití jsou v rovnoprávném postavení vůči dětem narozeným v manželství, jak z pohledu společnosti, práva, tak z hlediska sociálního zabezpečení ze strany státu.

Avšak postavení muže a ženy, kteří žijí v dlouhodobém vztahu ve společné domácnosti bez sňatku, z legislativního hlediska není rovnocenné s postavením manželů. Kohabitace není právní vztah, vztahy mezi partnery žijícími tímto způsobem se řídí dohodou a obecnými morálními normami. Nemá oporu v žádném zvláštním zákoně, pouze v obecných ustanoveních občanského zákoníku a některých dalších zákonů. Z toho plynou některé odlišnosti:

- majetek partnerů v nesezdaném soužití má buď podobu výlučného vlastnictví každého z nich nebo formu podílového spoluvlastnictví,
- partneři vůči sobě nemají vyživovací povinnost za trvání vztahu ani po jeho skončení, mají ji však oba stejným dílem ke svým společným dětem,
- vzájemné zastupování partnerů je možné jen na základě plné moci,
- v případě dědictví pozůstalí partneři dědí ze zákona ve druhé a třetí dědické skupině, pokud se zůstavitelem žili nejméně jeden rok ve společné domácnosti, pečovali o ni nebo byli na zůstaviteli závislí, a dále na základě dědické smlouvy nebo závěti,¹⁵
- v případě úmrtí pozůstalý partner nemá nárok na pozůstalostní (vdovský či vdovecký důchod).

Nesezdané soužití zaniká stejně jako manželství smrtí, prohlášením jednoho z partnerů za mrtvého, anebo zrušením společné domácnosti.

V současnosti můžeme hovořit dle Rabušice o čtyřech podobách nesezdaného soužití:

¹⁵ § 1476, § 1636, § 1637 zákona č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník

1. „*Soužití porozvodové*“, kdy spolu žijí partneři mající už za sebou manželství a rozvod a nechtějí uzavřít další sňatek.
2. „*Soužití snoubenecké*“, dalo by se nazvat manželstvím na zkoušku, kdy partneři v budoucnosti počítají se sňatkem.
3. „*Soužití dočasné*“, v případě, že partneři spolu žijí a nepomýšlejí na sňatek, po čase se však rozejdou a naváží další vztah.
4. „*Soužití namísto manželství*“, tedy nesezdané soužití (kohabitanace), ve kterém se rodí i děti.¹⁶

1.3 Rodina

„Rodina je základem státu. Stát o rodinu všemožně pečuje. Bez zdravé rodiny není myslitelná zdravá společnost.

Podobná tvrzení a hesla slýchává každý člen moderní společnosti již od dob své docházky na základní školu. ...Stát dělá zkrátka vše pro to, abychom ani na chvíli nezapomněli, že tak jako my všichni, také náš stát vděčí za vše, čím je, právě rodině.“¹⁷

Rodina má mnoho definic a vymezení, její podoba se v průběhu historie mění a vyvíjí. Základem je malá skupina osob, kterou tvoří manželský pár či partneři žijící v nesezdaném soužití, vychovávající vlastní děti, v některých případech i děti adoptované. Prvotním znakem rodiny je příbuzenství, zejména pokrevní příbuzenství v otcovské či mateřské linii, a blízké osobní, citové a emocionální vazby. Důležitou charakteristikou je i společný styl života jejích členů a dlouhodobé trvání vzájemných vztahů. V první řadě je rodina základním socializačním činitelem, v jehož rámci probíhá primární socializace dítěte. Ovlivňuje osobnost zejména v její nejranější, rozhodující části jejího rozvoje, probíhá v ní předávání hodnot z generace na generaci. Jejím úkolem je připravit jedince na samostatný život ve společnosti v souladu s jejími hodnotami a v rámci daných společenských pravidel. Dlouholetý manželský a rodinný poradce Ivo Plaňava píše:

¹⁶ Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě. Praha 2001, s. 197

¹⁷ Keller, J. Nedomyšlená společnost. Brno 1998, s. 43

„... dosud se nepodařilo, navzdory všem nedostatkům, rizikům a krizím, vynalézt a hlavně ověřit nic lepšího a pro zrození i vývoj člověka vhodnějšího, než je soužití v úplné a stabilní rodině, která plní své funkce i poslání; to jest v rodině v onom tradičním slova smyslu, kde spolu v jedné domácnosti žijí po určité období, zpravidla do dospělosti dětí, oba rodiče a jejich potomci.“¹⁸

1.3.1 Typy rodiny

Typologií rodiny je celá řada, dělí se z hlediska různých kritérií, proto zde mohu uvést jen některé, dle mého názoru základní.

Výše zmíněný model rodiče a děti je základním modelem nejužší rodiny, tzv. **nukleární** rodina. Přidají-li se prarodiče z obou stran, jedná se o **jádrovou** rodinu, která i v dnešní postmoderní společnosti tvoří jádro příbuzenství. **Rozšířenou** rodinu potom tvoří i sourozenci rodičů a jejich rodiny, jako manželé, manželky či partneři sourozenců (švagři, švagrové), jejich děti (bratřanci, sestřenice) a další členové tzv. širší rodiny. Všechny tyto vzájemné vztahy jsou založeny na příbuzenství, což „je tedy sociální systém, ve kterém má každý určitou pozici a v souladu s ní je mu přidělen název, který definuje jeho postavení vůči ostatním.“¹⁹

Podle Matouška sňatkem fúzují dvě rodinné tradice. **Orientační** (primární) rodina, ze které každý z nás pochází, ovlivňuje rodinu **prokreační** (sekundární), kterou zakládáme. Dítě se chová podle rodičovského vzoru a napodobuje rodiče stejného pohlaví, syn otce a dcera matku. Je však ovlivňováno i vzájemnými interakcemi rodičů a svou sourozeneckou pozicí v orientační rodině.²⁰

Dalším dělením rodiny z hlediska jejích členů je model úplné či neúplné rodiny. Úplnou rodinou je ta, ve které jsou děti vychovávány oběma rodiči, a je považována, pokud správně plní všechny své funkce, za ideální model. Chybí-li jeden rodič z nejrůznějších důvodů (úmrť, rozvod, rozchod) či žije odděleně, mluvíme o rodině neúplné. Rodič samoživitel má oproti rodičům v úplné rodině ztíženou pozici, neboť je nucen saturovat sám většinu potřeb rodiny, jestliže například rozvedený rodič neplní svou rodičovskou

¹⁸ Plaňava, I. Spolu každý sám: v manželství a rodině. Praha 1998, s. 17

¹⁹ Vavřík, M. Vybrané sociologické problémy. Brno 2010, s. 6

²⁰ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha 1997, s. 55

a vyživovací povinnost, a pokud samoživitel nemá oporu v širší rodině nebo v jiném sociálním systému.

Bereme-li jako kritérium průběh socializačního procesu v rodině a plnění jejích funkcí, dělíme rodinu na:

- **funkční**, která saturuje všechny potřeby jejích členů,
- **afunkční**, ve které občas dojde k poruše některé z funkcí, zásadně to však neohrožuje chod rodiny ani vývoj dítěte,
- **dysfunkční**, kde se objevují vážné poruchy, může dojít až k rozkladu rodiny a je ohrožen zdravý vývoj dítěte.²¹

Jinou typologií rodiny je rozdělení podle francouzského konzervativního myslitele Fréderica Le Playe:

- **Příbuzenská rodina**, je formou širokého rodinného společenství, hlavou rodu je nejstarší otec (patriarcha), který rozhoduje. Tato rodina sestává ze čtyř generací s více nukleárními rodinami, je soudržná a vysoce stabilní, řídí se tradicí, poskytuje podporu svým slabším členům, avšak brání v rozvoji těm schopnějším.
- **Nestabilní rodina** vzniká v důsledku sociálních změn, s nástupem průmyslové revoluce a individualismu. Tvoří opačný pól rodinného uspořádání vzhledem k příbuzenské rodině. Žijí v ní jen rodiče a děti, které po sňatku odcházejí a dále nepocitují žádné závazky vůči rodičům. Oslabuje se vazba mezi generacemi, mizí otcovská autorita i ochrana slabších členů rodiny. Jen málo zdatných jedinců se dopracuje úspěchu.
- **Rozvětvená rodina**, jejímž základem je rodinný dům a domácnost nejstaršího syna, který je hlavním dědicem majetku a dbá na udržení rodinných tradic a pospolitosti. Má povinnosti a odpovědnost vůči rodičům i sourozencům.²²

²¹ Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno 2001, s. 79

²² F. Le Play in Možný, I. Rodina a společnost. Praha 2006, s. 38 - 39

1.3.2 Funkce rodiny

Funkce rodiny se v průběhu dějin mění, některé zanikly či ztratily svůj význam, v naší postmoderní době jich řadu přebral stát. Podstata těch základních funkcí rodiny se však zásadně nemění:

- **Biologicko-reprodukční** funkce je jednou ze základních funkcí rodiny, zajišťuje jednak její vlastní reprodukci a jednak reprodukci celé společnosti, proto je v zájmu státu, aby se rodilo takové množství dětí, které zabezpečí tuto perspektivu. Za tímto účelem stát činí různá sociální a propopulační opatření. Význam pro jedince je v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb i v uspokojení potřeby pokračování rodu každého jedince (generativita).

- **Sociálně-ekonomická** funkce – rodina tvoří důležitý prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Dospělí členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání a zároveň je rodina významným spotřebitelem, na kterém je trh závislý. V rodině se také realizují rozhodnutí, která se týkají využití prostředků jak materiálních, tak i finančních – investic a výdajů. Základ rodinného hospodaření lze přirovnat k hospodaření malé ekonomické jednotky. Rodina je autonomní systém, kde jsou patrné výrazné prvky solidarity.

- **Socializačně-výchovná** funkce již byla zmíněna. Rodina je první sociální skupinou, ve které si dítě osvojuje základní návyky a způsoby chování ve společnosti, přizpůsobuje se sociálnímu životu. Hlavním úkolem socializace v rodině je příprava dětí a adolescentů na vstup do praktického života, naučit se vstupovat do sociálních vztahů a vytvářet nové. Během tohoto procesu jedinec přijímá široké spektrum informací a zpracovává je v souladu se svými vnitřními vlohami, potřebami, zkušenostmi, hodnotovými orientacemi a vzory, které pro dítě představují zejména rodiče a starší sourozenci. V souvislosti s prodlužováním věku a soužitím mladé střední a starší generace dnes roste význam socializačního působení opačným směrem, kdy mladší generace působí na starší – děti a mládež na rodiče a prarodiče.

- **Ochranná a zabezpečovací** funkce, její podstatou je sociálně-psychologická podpora členů rodiny. Rodina vytváří specifické sociální klima a pro každého jedince je významným opěrným bodem, ve kterém hledá bezpečí a porozumění. Rodinné zázemí je potom základem dalších sociálních kontaktů jedince v širší společnosti.

- **Emocionální, citová** funkce rodiny úzce navazuje na předchozí. Správně fungující stabilní rodina, která saturuje všechny potřeby svých členů, včetně bezpečí, poskytuje svým členům velmi důležité citové zázemí, které není schopna naplnit v uspokojivé míře žádná jiná sociální instituce. Emocionální složka je důležitá z hlediska jedince pro pocit, že „je na jedné lodi“ s těmi, kým je přijímán a kde jej spojují blízké citové vazby s ostatními členy rodiny.²³

- **Relaxačně-rekreační** funkce – není uváděna vždy, je však důležitá z hlediska naplnění potřeb jedince. Souvisí s trávením volného času a odpočinkem členů rodiny, což v případě společných rekreačních aktivit kladně působí na soudržnost rodiny a její pozitivní klima.

Je možné všimnout si přímé souvislosti funkcí rodiny s hierarchickým modelem lidských potřeb (tzv. *pyramidy lidských potřeb*) amerického psychologa Abrahama Maslowa, jednoho ze zakladatelů humanistické (fenomenologické) psychologie. V základech pyramidy lidských potřeb stojí potřeby biologické a fyziologické, potřeby bezpečí a zajištění, potřeba přimknutí, citová – někam patřit, potřeba úcty a respektu a potřeba poznání. Všechny jmenované základní potřeby člověka umí nejlépe zabezpečit dobře fungující rodina.

Také podle Možného hraje podstatnou roli v šancích jedince v jeho budoucím společenském zařazení a životním úspěchu rodina. Je to jednak tím, jaký předají rodiče svým potomkům „*kulturní kapitál*“, který spočívá ve vzdělanosti a kultivovanosti rodičů, „*ekonomický kapitál*“, spočívající v lepším všestranném zajištění dítěte lépe ekonomicky situovanou rodinou, a také „*sociální kapitál*“, související s konexemi, přátelstvími a společenskými kontakty rodičů, který má vliv na budoucí společenské zařazení individua.²⁴

1.3.3 Životní cyklus rodiny

Životní cyklus rodiny je průběh vývojových změn soužití rodinného systému v určitém časovém kontextu, během něhož dochází k předávání sociálních rolí jedněmi členy rodiny a současně k jejich přebírání dalšími členy. Během životního cyklu rodiny jsou také

²³ Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno 2001, s. 79 – 83

²⁴ Možný, I. Sociologie rodiny. Praha 1999, s. 89

předávány a uchovávány rodinné tradice, zvyky a stereotypy. Lze je členit do jednotlivých etap. Kritériem dělení na jednotlivé etapy jsou významné události a změny ve struktuře rodiny, nejčastěji související s dětmi. Někdy se jedná o postupně se měnící situace, jindy je přechod z jedné etapy do druhé ohraničen jednou zcela určitou událostí.

Dle Plaňavy se vývojový cyklus soužití v rodině a manželství dělí do pěti etap, kterým předchází tzv. nultá etapa, v jejímž průběhu dochází k hledání a výběru partnera a následně vážné známosti. Její trvání většinou je do 1 – 2 let.

První manželskou etapu od předchozí odděluje sňatek a během ní následuje sžívání mladého bezdětného páru, tzv. adaptační fáze, která rovněž ve většině případů trvá 1 – 2 roky.

Druhá etapa rodiny s malými dětmi je zahájena narozením prvního dítěte a během ní je žena na mateřské dovolené. Toto období lze dále rozdělit na symbiotickou a batolecí fázi a post-symbiotickou předškolní fázi, jeho celkové trvání může být mezi 3 – 6 lety v rodině s jedním dítětem a 6 – 8 lety v rodině se dvěma dětmi, s uvažovaným odstupem mezi sebou cca dva roky.

Třetí etapou je rodina se školáky, kdy žena ukončí mateřskou dovolenou a nejmladší dítě nastoupí do školy. Během této etapy děti vstupují do puberty a její trvání je 7 – 9 let v rodině s jedním dítětem, 9 – 11 se dvěma dětmi.

Čtvrtou fází je odpoutávání a vylétávání z hnízda. Tu je možné rozdělit na období rodiny s dospívajícími dětmi a období odcházení potomků z rodičovského domova. Trvá asi 7 – 9 let s jedním dítětem, 9 – 11 let se dvěma dětmi.

Pátou, poslední fází vývojového cyklu rodiny je období prázdného hnízda, začíná odchodem nejmladšího dítěte, následovat mohou sňatky dětí. V první části tohoto období se zralý manželský pár „učí“ žít samostatně, bez dětí a „jeden pro druhého“. V druhé části této fáze následuje odchod stárnoucího páru do důchodu a končí úmrtím jednoho z manželů. Její délka bývá cca 23 let a déle.²⁵

²⁵ Plaňava, I. Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace. Brno 2000, s. 141 - 144

2 HISTORICKÝ VÝVOJ MANŽELSTVÍ A RODINY

„Rodina je kulturně a historicky relativním, proměnným útvarům. Setkáváme se s množstvím typů rodinných struktur a s různorodými konfiguracemi demografických jevů v rodinách v různých dobách a v různých společnostech. Zároveň však platí, že s určitou variantou rodinného života se setkáváme ve všech známých historických společnostech.“²⁶

V počátcích historie lidstva nelze hovořit o manželství a rodině, jednalo se o vztah založený na silném sexuálním a reprodukčním pudu mezi jedinci opačného pohlaví, jehož obsahem byla vzájemná spolupráce na výživě a výchově potomstva. V průběhu dalších tisíciletí se tento vztah postupně vyvíjel, včetně skupinové formy manželství, až do dnešní podoby rodiny. Společnost v čase prochází vývojovými etapami, které mění její tvář, podstata rodiny však zůstává stejná. Základem je vždy párové soužití heterosexuálních jedinců, muže a ženy, kteří vychovávají děti.

2.1 Rodina v historickém náhledu

„...ani manželství, ani rodina nejsou spojeny s životem společnosti od počátku a nejsou vůbec neodmyslitelnou formou lidského soužití. Manželství a rodina jako společenské instituce jsou produktem historického vývoje...“²⁷

V pravěku, období končícím cca 5000 let před našim letopočtem, v období prvobytně pospolné společnosti, kdy lidé žili ve skupinách, bylo jejich uspořádání rodové. Rod byl tvořen skupinou pokrevně spřízněných lidí, kteří spolu hospodařili, vychovávali děti a práce se dělila mezi členy rodové skupiny podle pohlaví a věku. V rozvětvených příbuzenských systémech vládla složitá pravidla ekonomických a snubních výměn mezi jejich členy. V počátcích mělo rodové uspořádání podobu matriarchátu, jehož hlavní charakteristikou bylo dominantní postavení ženy – matky rodu, a dědění kompetencí i majetku v ženské linii. Tento systém byl postupně s rozvojem výroby střídán patriarchátem, v němž postupně převzal dominantní postavení v čele rodu nejstarší muž,

²⁶ Horský, J., Seligová, M. Rodina našich předků. Praha 1997, s. 6

²⁷ Klabouch, J. Manželství a rodina v minulosti. Praha 1962, s. 9

otec rodu, patriarcha. V tomto období se úkolem ženy stávala péče o rodinný krb, domácí práce a výchova potomstva.

Ve starověku, asi 3000 let před našim letopočtem v Mezopotámii a v Egyptě, později také v Řecku a v Číně vznikají nové sociální systémy a na vzestupu je patrimoniální domácnost, ve které vládne muž, jež má v rukou vlastnictví domácnosti. Jejimi členy jsou všichni v domě, služebnictvo a často i ozbrojená čeleď, jejímž úkolem je ochrana domácnosti.

Na počátku novověku, zejména v sedmnáctém a osmnáctém století našeho letopočtu v západní Evropě a severní Americe, kdy je na vzestupu stát a kapitalistická ekonomika, domácnost přestává být samostatnou jednotkou a místem zaměstnání a také upadá moc patriarchální hlavy domácnosti. Objevuje se nukleární rodina, kterou ekonomicky a sociálně zajišťuje muž a úkolem ženy je starat se o domácnost. Manželství potomků už přestávají sjednávat rodiče a nastupuje sňatkový trh.²⁸

V českých zemích se pramenem pro studium historického vývoje rodiny v šestnáctém a sedmnáctém století stávají pozemkové knihy. V nich je možné dopátrat se některých údajů týkajících se manželství a vztahů v tradiční rodině. Byly zde vedeny zápisy právního charakteru týkající se pozemků, nemovitostí a majetku, ale také z oblasti práva dědického a rodinného, například evidence svatebních smluv. Je možno z nich také vyčíst, že poddaný lid, mimo jiné, neměl právo svobodně uzavírat manželství, nutné bylo povolení vrchnosti. Sňatky byly uzavírány prostřednictvím církve a zápis o uspořádání svatby byl rovněž součástí obsahu pozemkových knih.²⁹

Při vstupu do stavu manželského v té době nehrálo roli zalíbení v partnerovi a zamilovanost, rodiče sjednávali sňatek, kterým se spojovaly rodiny podobného postavení a statusu ve společnosti. Hlavní roli hrály majetkové zájmy široké rodiny. Pravidlo, že intimní život partnerů začíná až po sňatku nebylo vždy samozřejmostí, tuto normu se snažily do života prosadit církve, katolická i protestantská.³⁰

²⁸ Collins, Randal in Možný, I. Rodina a společnost. Praha 2006, s. 17

²⁹ Procházka, V. Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století. Praha 1963, s. 178, s. 409

³⁰ Horský, J., Seligová, M. Rodina našich předků. Praha 1997, s. 72 - 73

V tradiční rodině musely děti často už od svých sedmi nebo osmi let pracovat a pomáhat rodičům na poli. Někteří z potomků odcházeli z domova už v mladém věku a šli se učit řemeslu nebo posluhovali v jiných domácnostech. Poté, co odešly z domova, se děti s rodiči setkávaly jen málokdy. Vzhledem ke kratší průměrné délce života se nezdálo, že po odchodu dětí z rodného domu se rodiče už se svými potomky nesetkali. V případě smrti jednoho či obou z manželů rodina zanikala nebo se rozptýlila.³¹

Ve druhé polovině dvacátého století se v bohatých průmyslových společnostech vyskytly tendence, které vedly ke zrovnoprávnění postavení ženy a muže mimo jiné i při navazování vzájemného vztahu a v rodině. Zvýšila se různorodost rodinných forem, vzrostl počet nesezdaných soužití. Zvýšila se také rozvodovost a s ní i počet opakovaných manželství. Proběhly velké změny v obsahu ženské i mužské sociální role a významnou sociální skupinou se stávají singles.³²

2.2 Rodina v období socialismu

Rodina v socialismu plnila v první řadě společenskou funkci, až poté následovalo uspokojování potřeb všech jejích členů. Byla pod silným tlakem marxisticko-leninské politické ideologie. Totalitní stát uplatňoval všechny své nástroje k tomu, aby obraz rodiny korespondoval s hodnotami socialistické společnosti a usiloval o proniknutí do soukromí rodiny.

Šolcová v sedmdesátých letech minulého století kritizuje obdiv k výsledkům buržoazní sociologie, která byla v socialistickém Československu obnovována v šedesátých letech, kdy se společenská atmosféra oproti padesátým létům poněkud uvolnila. Objevovaly se pokusy o formování teorie rodiny na základě prací západních sociologů, např. Talcotta Parsonse a dalších, „*aniž by byly přehodnocovány a podrobovány kritice*“.³³ Šolcové se nelíbí přejímání tezí buržoazních sociologů a uplatňování a aplikování jejich závěrů

³¹ Giddens, A. Sociologie. Praha 1999, s. 157

³² Collins, Randal in Možný, I. Rodina a společnost. Praha 2006, s. 17

³³ Šolcová, M. Rodina a její funkce v socialistické společnosti. Praha 1976, s.26 – 27

na socialistickou skutečnost, což podle ní deformuje a diskredituje marxistickou sociologii rodiny.

Socialistický stát proklamoval zrovnoprávnění žen a zájem o dítě, které by mělo být v rámci šťastné rodiny za asistence státu vychováváno v „uvědomělého socialistického občana“. Československé socialistické rodinné právo razilo zásadu obligatorního civilního sňatku - manželství, aby bylo platné, muselo být uzavřeno před příslušným místním národním výborem. Muž a žena si byli před zákonem rovni a měli stejná práva a povinnosti, v běžném životě však často byla skutečnost odlišná. Zákon také zakotvil možnost rozvodu pro zrušení manželství. Z právního hlediska bylo odstraněno rozlišování dětí na manželské a nemanželské a zákon uložil rodičům „*směrnici vychovat z dítěte budovatele nové společnosti*“.³⁴

Oproti současnosti byla v období socialistického státu vyšší sňatečnost. Mladí lidé vstupovali do manželství dříve, ženy nejčastěji kolem dvacátého roku, muži kolem dvacátého čtvrtého až dvacátého pátého roku věku. Brali se často z důvodu těhotenství ženy, mnohdy hned po dovršení zletilosti dívky. Osmnáctiletých mužů, kteří vstupovali do manželství, bylo výrazně méně.³⁵ Řídké nebyly ani sňatky uzavírané z důvodu těhotenství dívky mladší osmnácti let, které musel povolit soud. Dalším důvodem brzkého vstupu do manželství byla bytová politika státu, kdy šanci získat byt měli přednostně manželé, a šance se zvyšovala, pokud se jednalo o mladou rodinu s dítětem. Také získání novomanželské půjčky s výhodným úrokem a státním příspěvkem bylo důvodem k uzavření sňatku. V tomto období se zvýšil počet nukleárních dvougeneračních rodin, ve kterých žili rodiče a děti, což je částečným důsledkem sociální politiky státu, který přebírá odpovědnost za své občany.

Stát svůj vliv na rodinu uplatňoval prostřednictvím podpory a pomoci, kterou jí poskytoval a ve velké míře přebíral některé funkce, které primárně patřily rodině. Například funkci kulturně-výchovnou, kdy děti už v raném věku navštěvovaly jesle a poté mateřské školy. V padesátých letech byla dokonce tendence výchovu zcela institucionalizovat a objevila se

³⁴ Klabouch, J. Manželství a rodina v minulosti. Praha 1962, s. 241 – 243

³⁵ Katrňák, T. Spříznění volbou? Homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Praha 2008, s. 222

i zařízení typu celotýdenních jeslí, kam rodiče umístili přes týden své dítě, aby mohli oba pracovat, a vyzvedávali si jej jen na víkend. Také sociálně-ekonomickou funkci stát přebíral částečně a mladým manželům a rodinám poskytoval novomanželské půjčky na pořízení bytu a domácího vybavení a různé finanční úlevy a příspěvky. Projevovalo se to rovněž v úrovni sociálního zabezpečení, kdy stát bral na svá bedra ochrannou funkci.

V období socialismu zaměstnanost žen strmě stoupala, dosáhla téměř úplné zaměstnanosti žen v produktivním věku. Stát sliboval jejich osvobození od domácích prací prostřednictvím fungujících služeb, to však byly jen proklamace a skutečnost byla diametrálně odlišná. Ženy po odpracování směny v zaměstnání přicházely do svých domovů a čekala je pověstná „druhá směna“. Zaměstnanost ženy byla však pro rodinu nutností po ekonomické stránce, neboť rodina nemohla vystačit jen s mužovým příjmem.

Obchod a služby nefungovaly, jak by bylo třeba, proto rodiny vytvářely různé podpůrné sítě za účelem opatření nedostatkového zboží, služeb či jiných výhod, například přijetí potomka na střední či vysokou školu, zahraniční dovolená a další.³⁶

Svobodné matky, na rozdíl od současnosti, v období socialismu patřily k sociálně nejslabším skupinám. Často byly velmi mladé, sociálně nevyzrálé, chyběly jim zkušenosti a nezřídka měly nízkou či žádnou profesní kvalifikaci.³⁷

³⁶ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha 1997, s. 34

³⁷ Nerudová, L. Partnerské vztahy mládeže a jejich sociální rizika. Brno 1987, s. 96

3 SOUČASNÁ RODINA A SPOLEČNOST

Rodina je první institucí, se kterou se člověk setkává, a přesto, že se v současné době často hovoří o její krizi a klesající soudržnosti, zůstává stále nejvýznamnějším opěrným bodem. Probíhající proměnu rodiny charakterizují dva rysy. Na jedné straně je rodina „privatizována“, protože se klade stále větší důraz na kvalitu interpersonálních vztahů uvnitř ní, na straně druhé „socializována“, neboť je cílem stále častějších intervencí státu. V posledních desetiletích se rodina stává prostorem, kde si člověk chrání svou individualitu, branou jako zvláštní hodnotu, zároveň se však z rodiny stává „pomocný nástroj státu“, kterým jsou regulovány, podporovány a kontrolovány rodinné vztahy.³⁸

3.1 Současná rodina

Francois de Singly, jeden z nejvýznamnějších soudobých francouzských sociologů rodiny, si všímá, co „současnou rodinu charakterizuje:

- větší závislost na státu,
- větší nezávislost na okruhu příbuzných,
- větší nezávislost manželů na rodině.

Muži i ženy, dospělí i děti organizují svůj soukromý život v rámci následující duality: požadují větší skupinovou i osobní nezávislost a zároveň se dostávají do větší závislosti na veřejné sféře.“³⁹

Nejvýznamnější trendy v proměně rodiny, ke kterým dochází v dnešním světě, podle dalšího významného sociologa, Brita Antony Giddense, jsou následující:

- „1. Pokles významu rozšířených rodin a jiných příbuzenských skupin.
2. Všeobecná tendence ke svobodné volbě manželského partnera.
3. Více se uznává právo žen na rozhodování jak ve věci samotného sňatku, tak v rodinných záležitostech.

³⁸ Singly, F. Sociologie současné rodiny. Praha 1999, s. 9

³⁹ Singly, F. Sociologie současné rodiny. Praha 1999, s. 10

4. Ubývá příbuzenských sňatků.

5. Ve společnostech, které byly tradičně velmi restriktivní, se prosazuje větší míra sexuální svobody.

6. Všeobecně se rozšiřují také práva dítěte.“⁴⁰

Česká socioložka a demografka Leona Stašová spatřuje několik, pro současnou rodinu typických, rysů:

1. „Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce“, proto se někdy ozývají názory o její krizi.

2. „Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu“, zvyšuje se podíl nesezdaných soužití.

3. „Snižuje se stabilita rodiny.“ Zvyšuje se rozvodovost (asi 40 % manželství se rozvádí), důvodem je emancipace žen, nárůst ateismu a mnoho dalších důvodů.

4. „Mění se celková struktura rodiny.“ Důvodem je menší počet dětí a omezení vícegeneračního soužití.

5. „Rozvoj zaznamenává antikoncepce a plánované rodičovství.“ Je méně nechtěných těhotenství a převládá liberální postoj k přerušování těhotenství.

6. „Prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí.“ Delší je i doba soužití rodičů a dětí, významnější je socializační působení mladších generací na starší.

7. „K proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu.“ Rodičovství se posouvá do vyššího věku, prarodiče jsou rovněž starší, často však ještě ekonomicky činní.

8. „Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu“, zkracuje se čas strávený s rodinou, což má negativní důsledky v rodinách s malými dětmi; problémem je i způsob trávení volného času (časté užívání médií).

9. „Přibývá dvoukariérových manželství“ s tím, jak roste vzdělanost a zaměstnanost žen.⁴¹

⁴⁰ Giddens, A. Sociologie. Praha 1999, s. 159

⁴¹ Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno 2001, s. 83 – 84

Řady uvedených charakteristik dnešní rodiny si všímají i další autoři, o některých zásadních rysech se v následujícím textu zmíním podrobněji.

Na rozdíl od rodiny tradiční, jejímž základem bylo většinou spojení majetkových zájmů, základem dnešní postmoderní rodiny se stává citový vztah, nejprve mezi partnery, později také mezi rodiči a dětmi. Vztahy v dnešní rodině mají nesrovnatelně větší význam a důležitá je také jejich kvalita. Singly se zmiňuje o „*vztahové rodině*“, což je podle něj základní charakteristikou rodiny a takto ji viděl už Émile Durkheim v roce 1892.⁴²

Úloha dnešní rodiny v socializaci dítěte se neustále zmenšuje v důsledku pokračujícího přebírání některých jejích původních funkcí státními institucemi. Na první pohled je to patrné v oblasti vzdělávání, kdy výchovnou a vzdělávací funkci částečně přebírá stát s nástupem dítěte do mateřské školy. Tímto je umožněno matkám zapojit se do pracovního procesu, což přispívá k jejich emancipaci. Někdy se to však stává nutností, neboť muž v dnešní rodině není tím, kdo ji výhradně zabezpečuje po stránce ekonomické, a jeho příjem mnohdy nedostačuje potřebám rodiny. Podíl státu na vzdělávání jedince se dále zvyšuje se započítáním povinné školní docházky, střední a vysoké školství je z velké většiny doménou státu.

Stát rovněž reguluje soukromou sféru mnoha dalšími opatřeními a zákonnými úpravami, ať už se to týká možnosti přerušování těhotenství, rozvodu či úpravy rodičovských práv. Ekonomicky stát zasahuje do fungování rodinného systému v podobě sociálního zabezpečení, které organizuje a upravuje zákonem. Děje se tak podporou vzájemné solidarity občanů, kteří jsou zapojeni do systému státního pojištění, a v případě potřeby (onemocnění, nepříznivá sociální situace, odchod do důchodu aj.) jsou podporováni formou výplaty nejrůznějších dávek zdravotního, sociálního či důchodového pojištění. Ekonomický vliv na rodinu má i státní podpora některých forem spoření (např. důchodové), či daňový systém, kdy vyšší daňovou úlevu mají rodiny s nezaopatřenými dětmi.

Výše uvedenými opatřeními stát vytváří sociální síť, prostřednictvím níž je snižována závislost rodiny na vzájemné podpoře příbuzných – ženy na muži, děti na rodičích, ale i opačně. V důsledku toho se zmenšuje autonomie rodiny a jejích členů vůči státu, který

⁴² Singly, F. Sociologie současné rodiny. Praha 1999, s. 11

na rodinu uplatňuje svůj vliv prostřednictvím učitelů, soudců, psychologů, sociálních pracovníků a mnoha dalších.⁴³

Zvyšující se individualizace a vzájemná nezávislost jednotlivých členů rodiny má za následek nestabilitu manželského vztahu a vyšší počet rozvádějících se manželství. „Šťastná rodina je dnes méně přitažlivým ideálem. Důležité je, aby byl člověk šťasten sám za sebe.“ Přesto... „rodina nezmizela. Lidé se totiž domnívají, že představuje jeden z ideálních prostředků, jak být šťasten, jak se realizovat. „Já“ dnes převažuje nad „my“, ale „já“ nevyžaduje zánik manželství nebo rodiny – právě naopak.“⁴⁴

Mužská a ženská role v rodině jsou komplementární, nezaměnitelné, vzájemně se doplňují a společně vytvářejí funkční celek. V tradiční rodině byly tyto role pevně vymezené, každý v rodinném systému věděl, jaké je jeho místo, a v souvislosti s tím jaká jsou jeho práva a povinnosti. Úkolem ženy byla péče o domácnost, mateřství a výchova dětí, muž, otec, zajišťoval rodinu po stránce ekonomické. Proměny, kterými prochází současná rodina, se odrážejí také v sociálních rolích rodičů. V důsledku dlouhodobé demokratizace uvnitř rodiny ztratil muž dřívější výsadní mocenské postavení a některá práva, ale i povinnosti, které dříve patřily jemu, získala žena. V rámci demokratizačního procesu se stále více na organizaci rodinného života podílejí také děti. V komunikaci rodičů a dětí se častěji uplatňuje platforma přátelské výměny názorů a diskuse na úkor autoritativního rozhodování, příkazů, zákazů a tělesných trestů.

S tím, jak dítě tráví většinu svého času s matkou, neboť otec většinou pracuje mimo domov, je na ní stále více rozhodnutí týkajících se výchovy dítěte a dochází k poklesu otcovské autority, jejímu přechodu na matku a posílení jejího vlivu. To však neznamená, že by otec ztratil svůj význam v rodině. On je pro děti, alespoň v raném dětství, tím, kdo zprostředkuje okolní vnější svět. Role obou rodičů jsou komplementární a nenahraditelné. V dnešní rodině s vyšší mírou zapojení žen do veřejného života a jejich zaměstnanosti se zároveň zvyšuje míra zapojení otců do rodinného života, výchovy dětí a chodu domácnosti. Patrné je to zejména v nástupu některých otců na rodičovskou dovolenou namísto matky, zejména v situaci, kdy ona má pro rodinu vyšší ekonomický

⁴³ Singly, F. Sociologie současné rodiny. Praha 1999, s. 37

⁴⁴ Singly, F. Sociologie současné rodiny. Praha 1999, s. 91

přínos. S nárůstem vzdělanosti žen však nejsou vzácností ani takzvaná dvoukariérová manželství, ve kterých se oba rodiče realizují ve své profesi, což klade zvýšené nároky na organizaci rodinného života.

Vzájemný vztah otce a matky je však pro dítě významný i z hlediska vzoru, který si bere do budoucna pro svůj vlastní vztah. Dítě sleduje, jak soužití rodičů funguje a jaká jsou jeho pravidla, učí se řešení konfliktů a čerpá jistotu pro své další kroky do společnosti. Důležitá je také identifikace dítěte v rámci pohlaví, kdy chlapci si osvojují roli muže – otce a dívky roli ženy – matky, přičemž nezastupitelná je role obou.⁴⁵

V dnešní rodině se snížil počet jejích členů oproti tradiční rodině jednak z toho důvodu, že současné rodiny žijí většinou jen v dvougeneračních domácnostech rodičů a dětí (nukleární rodina), jednak proto, že jedněm rodičům se rodí méně dětí, často jedináčkové. Kontakt s prarodiči a vzájemná pomoc jsou však i v těchto případech důležité zejména pro děti, které se tím učí mezigenerační solidaritě.

Pro současnost je také charakteristická vysoká míra tzv. rekonstituovaných rodin zakládaných lidmi, kteří už v nějaké formě svazku (manželství, nesezdané soužití) žili a mají z něj děti. Častým modelem soužití v současné společnosti je rodič samoživitel (ve velké většině případů matka) s dětmi, dalším modelem je biologický rodič s dětmi a jeho nový partner, který má často také svoje děti z předchozího vztahu, a nezdědka je tento model doplněn ještě společným dítětem těchto nových partnerů. Vztahy i komunikace v rekonstituovaných rodinách často bývají komplikovanější a kladou velké nároky na všechny zúčastněné.

Podle Giddense jsou společenské změny, působící mimo jiné i na manželství a rodinu, nevratné. Ženy, které se emancipovaly, se nezačnou vracet ve velké míře k rolím domácích hospodyněk. Odhaduje, že šedesát procent uzavíraných manželství skončí rozvodem do deseti let. Nepovažuje však rozvod vždy za negativní - lidé nemusejí zůstat v nešťastném manželství a mohou začít nový život. Giddens míní, *„že dnes stojíme na křižovatce. Přinese budoucnost pokračující rozpad dlouhodobých manželství či partnerství? Bude citová a sexuální sféra stále častěji poznamenána hořkostí a násilím? Nikdo z nás to dnes nemůže s jistotou říci. ...své problémy nevyřešíme obrácením se*

⁴⁵ Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno 2001, s. 81 – 82

k minulosti. Měli bychom spojit individuální svobodu v osobním životě, které si dnes tolik ceníme, s potřebou vytvářet pevné a trvalé svazky s druhými lidmi.“⁴⁶

3.2 Hodnoty, postoje a životní styl současných mladých lidí

Dnešní společnost nabízí mladým lidem mnohem širší možnosti seberealizace, nežli tomu bylo ještě v osmdesátých letech minulého století. Se změnou režimu, společenských podmínek a s otevřením hranic na západ mladí lidé začali plně využívat možností, které se naskytly. Do naší společnosti po revoluci ve velké míře pronikly trendy, které se v západních a zejména severních zemích objevovaly už od šedesátých či sedmdesátých let minulého století. S tím souvisí také proměna hodnot, postojů a chování mladých lidí na prahu dospělosti. Ti preferují nový způsob života, avšak nesou si vliv svých rodičů, který obsahuje jejich zkušenost z minulého režimu.⁴⁷

Životní styl je pro každého jedince specifický způsob života a má souvislost s jeho hodnotami a ideály, kterých by rád dosáhl. Člověk si stanovuje své životní plány a cíle. Hodnotový žebříček každého je ovlivněn zvyklostmi a mravy dané společností a kulturou, ve které jedinec žije. Je dán také vrozenými dispozicemi člověka a působením vnějších činitelů z okolí.⁴⁸

Lásku mladí lidé považují v partnerském vztahu za důležitou, jakož i pocit zázemí. Významnou roli pro narození dětí hraje, dle jejich mínění, i psychická a fyzická připravenost, ukončené vzdělání a finanční zabezpečení. Pro značnou část mladých lidí má manželství stále význam a v dětech vidí smysl života.⁴⁹

Plány, které mají mladí lidé do budoucna, se mění s věkem, ale liší se i podle pohlaví a vzdělání. Se vzděláním souvisejí postoje a hodnoty lidí, což je teorie často prezentovaná v sociologické literatuře. Zamykalová ve své publikaci rozlišuje *tradiční* a *alternativní* model partnerského a natalitního chování mladých.

⁴⁶ Giddens, A. Sociologie. Praha 1999, s. 181

⁴⁷ Kuchařová, V. a kol. Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace. Praha 1999, s. 6

⁴⁸ Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno 2001, s. 153

⁴⁹ Kuchařová, V. a kol. Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace. Praha 1999, s. 8 – 9

Zastánci tradičního modelu jsou častěji ženy, avšak výskyt jeho preference se téměř vytrácí u vysokoškolaček. Mladí lidé zastávající tuto strategii jsou více rodinně orientováni, nemají ambiciózní plány. Chtějí nastoupit do zaměstnání, vstoupit do manželství a založit rodinu, které přikládají velkou důležitost. Tito mladí nechtějí dále studovat, cestovat a věnovat se svým zájmům ani podnikat. Podle jejich názoru manželství přináší jistoty a považují jej za nutné pro narození dětí. Věk, kdy uzavírají sňatek, je u nich nižší, nežli průměr v populaci. Mezi těmito lidmi jsou častěji vyučení nespokojení s dnešní situací ve společnosti a vyhlídkami do budoucna a mají spíše levicové názory. Hodnotu spatřují v rodině a od zaměstnání očekávají sociální jistoty.

O sňatku také více uvažují mladí lidé, kteří svou vzdělanostní dráhu již uzavřeli, tedy vyučení a vysokoškoláci, ti co dále nestudují. Oproti tomu lidé se středoškolským vzděláním a maturitou se častěji chtějí dále rozvíjet studijně i profesně.

Druhý model, alternativní, je méně homogenní nežli předchozí a mladé lidi, kteří jej preferují, lze rozdělit do četných podskupin. Většinou neuvažují o brzkém založení rodiny a v jejich plánech se nejčastěji objevuje studium (často zahraniční), budování kariéry či podnikání, zahraniční pobyt a zájmy. Část mladých lidí také volí takzvané „*manželství na zkoušku*“, tzn. soužití po určitou dobu ve společné domácnosti, a poté chtějí uzavřít sňatek. Určitá část do manželství nevstoupí vůbec a žijí ve formě nesezdaného soužití. Častým argumentem je, že manželství omezuje svobodu. Věk vstupu do manželství je v této skupině vyšší než průměr populace, což značí častější odkládání sňatků a zakládání rodin v pozdější době. Studium i zahraniční cesta je často tedy brána jako možnost, která se po založení rodiny už nenaskytne, ale také jako možnost zvýšit své šance na pracovním trhu a zajistit budoucí rodinu. V této skupině je také větší tolerance neúplných rodin. Alternativní model zastávají lidé spokojenější se svým životem i se současnou společenskou situací, budoucnost vidí spíše optimisticky a vyznávají častěji pravicové názory. Ženy s rostoucím věkem se častěji přiklánějí k tradičnímu modelu.⁵⁰

V souvislosti s budoucími aspiracemi hraje vzdělání větší roli u žen než u mužů. Zamykalová uvádí, že ženy, které nestudují, jsou méně ambiciózní oproti

⁵⁰ Zamykalová in Kuchařová V. a kol. Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace.

vysokoškolačkám, které mají vyšší životní cíle. Ve skupině studujících mladých žen je vzdělání otázkou prestiže a pomáhá zajistit vyšší standard budoucí rodiny. Současně mladé ženy si uvědomují, že je v budoucnu možná čeká volba mezi sňatkem a dětmi, či kariérou a zájmy.⁵¹

3.3 Vliv orientační rodiny na výběr partnera a plánování rodiny

Přechodem do dospělosti v rámci životní dráhy je vnímáno ukončení studia, vstup do zaměstnání, navázání partnerského vztahu či založení rodiny. Jedná se o proces, během kterého mladý člověk přijímá sociální role spojené se statusem dospělého. Dochází k jednotlivým přechodům (tranzicím), během kterých se jedinec vymaňuje z ekonomické závislosti na rodičích a stává se ekonomicky nezávislým, odchází z orientační rodiny a zakládá svou vlastní prokreační rodinu.⁵²

Podle Možného ve společnostech vyspělých zemí lze rozlišit dvě základní pojetí rodičovské autonomie, v jejímž rámci dochází v orientační rodině k předávání hodnotového systému rodičů dětem. Tou první je *tradiční* koncepce a druhou je *liberální* koncepce.

V rámci tradiční koncepce rodiče považují za své právo i povinnost předat dítěti svůj systém hodnot a „*představu o dobrém životě*“. Je na jejich volbě, jaké prostředky považují za nejlepší a které tedy zvolí. V kompetenci rodičů je i možnost omezit dítěti seznámení se s těmi společenskými hodnotami a postoji, které oni sami neschvalují. Tato koncepce posiluje soudržnost rodiny, jejím negativem však je pěstování nedůvěry, někdy až odporu, k odlišným rodinám. Velkou roli zde hraje autoritářská osobnost. Dítě vychovávané tímto způsobem nezískává schopnost samostatně se rozhodovat. Modernější verzí je koncepce demokratická, která sice trvá na dodržování rodičovských hodnot, avšak v rámci ní je možné vést diskuzi, a děti jsou pro hodnoty získávány a ne k nim nuceny.

⁵¹ Zamykalová in Kuchařová V. a kol. Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace. Praha 1999, s. 32

⁵² Chaloupková, J. Proměny rodinných a profesních startů. Praha 2010, s. 25

Liberální koncepce stanoví, že dítě není rodiči ovlivňováno jaké hodnoty a způsob života zvolit. Je čistě na něm, aby si vybralo, co je pro něj dobré. Rodiče dítě jen ochraňují před nepříznivými vlivy omezujícími jeho výběr. Přes nesporné klady však tato koncepce přispívá k uvolňování vztahů mezi generacemi v rodině. Umírněná varianta dává rodičům možnost předat svou představu a hodnoty dětem s tím, že jim dává i prostor k poznání hodnot odlišných.⁵³

Výběr partnera v tradičních rodinách, jak jsem se již výše zmínila, býval v kompetenci rodičů a byl založen na majetkové smlouvě s protějškem ze stejné sociální vrstvy, tzv. sňatek z rozumu. Dnešní postmoderní společnost dávno od tohoto konceptu ustoupila a uplatňují se jiná kritéria výběru partnera na sňatkovém trhu. Hlavní roli při výběrovém párování dnes hraje vztah na základě vzájemného zalíbení a citu dvou lidí. Avšak i v dnešní společnosti při výběru partnera hrají roli faktory, jimiž seznamování ovlivňuje orientační rodina. Tento proces souvisí s její sociální, kulturní a vzdělanostní úrovní.

Výběr ovlivňují tzv. systémové determinanty, které způsobují, že člověk si vybírá partnera ve svém prostředí, teritoriu, etniku, sociální vrstvě či subkultuře. Přímý vliv má pak vlastní rodina. Jednak rodiče mají vliv na výběrové párování svého potomka prostřednictvím své autority, ale potomek také bere v úvahu své rodiče jako zdroj pro svou budoucí rodinu. Nepřímý, avšak nejsilnější, vliv na to, koho si potomek vybere, mají rodiče tím, jaké mu předali hodnoty a postoje během jeho socializace od raného věku.⁵⁴

Jedinec si vybírá partnera na základě pravidel, které upřednostňuje jeho rodinný systém, a to je jednak pravidlo *exogamie* nebo pravidlo *endogamie*. Většina známých společností našeho civilizačního okruhu preferuje exogamii, to znamená založení páru a rodiny vně vlastní skupiny. Dle pravidla endogamie naopak jsou preferovány sňatky uvnitř vlastní skupiny či sekty, v užší formě mezi bratrancem a sestřenicí, extrémně mezi příbuznými v přímé linii (dcera – otec, dědeček, nebo syn – matka, babička, anebo mezi sourozenci).⁵⁵

Dalším pravidlem, které se uplatňuje ve výběrovém párování v našich podmínkách, je pravidlo *homogamie*, podle kterého si lidé vybírají svůj protějšek v rámci určitých

⁵³ Možný, I. Sociologie rodiny. Praha 1999, s. 133 – 134

⁵⁴ Možný, I. Sociologie rodiny. Praha 1999, s. 110

⁵⁵ Možný I., Rodina a společnost. Praha 2006, s. 127

podobností a sociálních znaků. Lidé si vybírají partnera stejného či podobného sociálního postavení – věřící hledají věřící protějšek, lidé s dobrým postavením ve společnosti hledají rovněž dobře situované, mladí hledají věkově přiměřené, nějakým způsobem znevýhodnění lidé hledají mezi podobně znevýhodněnými, a tak bychom mohli pokračovat.

Naproti tomu opakem homogamie je *heterogamie*, která naznačuje rozdílnost partnerů. Kritéria mohou být různá – heterogamii známe ekonomickou, vzdělanostní, věkovou, náboženskou, etnickou, sociální i další.⁵⁶

3.4 Reprodukční chování obyvatel a jeho proměna v současnosti

V devadesátých letech minulého století demografické a reprodukční chování obyvatelstva v české společnosti doznalo výrazných změn, čímž se zdejší vývoj přiblížil vývoji v západních evropských zemích, kde sňatečnost a plodnost klesá už od šedesátých let. Často lze slyšet hlasy o demografické krizi v důsledku klesající porodnosti.⁵⁷

Lidská populace se reprodukuje, rodí se do ní noví členové a díky tomu přežívá. Aby počet členů společnosti rostl, je třeba, aby se rodilo více dětí nežli je zemřelých. *Porodnost* je údaj, který udává, kolik dětí se v populaci narodí v určitém čase, obvykle za jeden rok.

Naproti tomu *plodnost, fertilita*, udává počet narozených dětí na ženu nebo pár. Fertilita obsahuje biologický a sociální faktor. Biologický faktor určuje maximální limit, kolik jedinec zplodí potomků, u žen je přirozeně omezen fyziologicky a věkem. Žena je schopná porodit dítě jen ve svém plodném období, což je mezi pubertou (kolem dvanáctého roku) a menopauzou (kolem padesátého roku). Z demografického hlediska se plodné období ženy počítá mezi 15. a 49. rokem. Ženy rodí nejčastěji děti mezi osmnáctým a čtyřicátým rokem věku, udává se tedy, že fertilitní období ženy trvá dvacet až pětadvacet let. Plodnost

⁵⁶ Katrňák, T. Spříznění volbou? Homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Praha 2008, s. 23

⁵⁷ Hamplová, D. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním. Praha 2003, s. 9

mužů je výrazně delší i po padesátém roce věku. Sociální faktor fertility je dán úrovní kulturního a společenského prostředí, které má vliv na individuální chování lidí, čímž ovlivňuje, mezi jiným, i biologické funkce organismu.⁵⁸

Úroveň porodnosti v dané zemi je jednak výsledkem působení biologických, sociálních, politických a ekonomických příčin, ale také výsledkem působení demografického faktoru. Porodnost závisí na věkové struktuře obyvatelstva, důležitý je počet žen produktivního věku. Tyto skutečnosti tvoří demografickou setrvačnost. Průměrný počet dětí, které porodila žena na zeměkouli, byl před třiceti lety šest, v roce 2001 to byly už pouhé tři děti. V důsledku demografické setrvačnosti se však několik příštích desetiletí počet obyvatel naší planety nesníží, neboť v mnoha zemích je mladá věková struktura obyvatel a tím i velký počet mladých žen v plodném věku.⁵⁹

Růst populace však platí jen pro rozvojové země a v konečném důsledku pro celý svět. Ve vyspělých zemích, k nimž se řadí i Česká republika, je situace odlišná, porodnost zde ovlivňuje mnoho faktorů. Významnou roli hrají faktory ekonomické, v jejichž důsledku se v rodinách rodí méně dětí. Rodiče investují více prostředků do svého dítěte, chtějí pro něj lepší zdravotní péči, vzdělání a také investují nemálo do jeho zájmů. Prostředky jsou tudíž omezené jejich možnostmi a dostačující pro menší počet dětí. V současné době nejsou v našich podmínkách výjimkou rodiny, které vychovávají jedno dítě.

Významným mezníkem ve změně reprodukčního chování obyvatel byl objev ženské hormonální antikoncepce, která se začala rozšiřovat na začátku šedesátých let minulého století. Do té doby byla rozšířena především mužská antikoncepce ve formě kondomu. Tehdy si ženy mohly začít samy regulovat, svobodně a nezávisle na mužích, kdy a kolik chtějí mít děti⁶⁰, což úzce souvisí s trendem plánovaného rodičovství.

„Také růst vzdělání žen je třeba vnímat jako jeden z faktorů snižování porodnosti i změn sňatkového chování, protože nejen zvyšuje profesní aspirace žen, ale také přispívá na zvyšování jejich nároků na výběr partnera a kvalitu partnerských vztahů. ...Současný

⁵⁸ Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě. Praha 2001, s. 28 – 36

⁵⁹ Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě. Praha 2001, s. 31 – 33

⁶⁰ Weiss, P., Zvěřina, J. Sexuální chování v ČR – situace a trendy. Praha 2001, s. 16 – 17

trend k důslednějšímu prosazování individuálních práv žen však může i u nás přispívat ke změnám demografického chování.“⁶¹

Také Rabušic vidí příčinu odkládání sňatků a sníženého počtu plozených dětí ve skutečnosti, že partneři kladou důraz na kvalitu vztahu, jeho emocionální stránku a osobnost partnera. Všimá si rovněž faktoru vyššího vzdělání u žen, které nehledají partnera, který by jim pomohl dosáhnout vyššího statusu, neboť jej dosáhly samy.⁶²

Na základě nepříznivého demografického vývoje vznikla řada teorií západních sociologů a demografů, které se pokoušejí o jeho vysvětlení. Tyto teorie lze zařadit do dvou základních skupin. V první skupině jsou tzv. **normativní** (jinak také **kulturní**) teorie, ve druhé tzv. teorie **racionální volby**.

Normativní teorie dává změny v partnerském a rodinném chování do souvislosti se změnami v hodnotách, preferencích a aspiracích mladých lidí. Ne všichni autoři jsou zcela jednotní a vyzdvihují různé faktory, část si však shodně všimá vlivu sekularizace a individualismu na tento proces a také postavení mužů a žen ve společnosti. Moderní lidé volí takový životní styl, který jim umožňuje nezávisle se rozhodovat, a změnily se cíle, o které usilují. Normativní teorie vidí dnešní změnu hodnot a preferencí jako důsledek technologického vývoje, modernizace, bohatství moderních společností a rozvoje sociálního státu.

Naproti tomu teorie racionální volby si všimají objektivních podmínek a faktorů, které ovlivňují vstup do manželství a založení rodiny, bez ohledu na to, jaké hodnoty lidé vyznávají. Podle těchto teorií mají významný vliv změny na pracovním trhu. Lidé se soustředí na způsob, jak dosáhnout cíle, jak mohou maximalizovat svůj užitek.

Jak normativní teorie, tak teorie racionální volby přikládají význam vzdělání na změny demografického chování lidí. Jedinci s vyšším vzděláním se častěji vzdalují tradičním vzorcům a hodnotám, a na druhé straně vzdělání zvyšuje šance na pracovním trhu.⁶³

⁶¹ Kuchařová, V. a kol. Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace. Praha 1999, s. 63

⁶² Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě. Praha 2001, s. 217, s. 221

⁶³ Hamplová, D. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním. Praha 2003, s. 9 – 20

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

V této části se podrobněji zaměřím na popis výzkumu zaměřeného na preference mladých lidí. Jeho cílem je zjistit, jaké jsou jejich názory na partnerství, manželství a rodinu, jejich osobní plány do budoucna. Rovněž mě zajímá, zda výsledky výzkumu v regionálním měřítku odpovídají výsledkům větších sociologických a demografických šetření, z nichž je patrný nižší počet uzavřených sňatků (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1 Sňatky podle pořadí, 1992–2012

	1992	2002	2008	2009	2010	2011	2012
Počet sňatků celkem	74 060	52 732	52 457	47 862	46 746	45 137	45 206
Sňatky první pro oba snoubence	51 883	34 065	32 830	30 315	30 095	29 045	29 684
- podíl ze všech sňatků (%)	70,1	64,6	62,6	63,3	64,4	64,3	65,7
Sňatky opakované pro oba snoubence	10 354	8 436	9 132	8 109	7 693	7 368	6 899
- podíl ze všech sňatků (%)	14,0	16,0	17,4	16,9	16,5	16,3	15,3
Pořadí sňatku na straně ženicha							
1.	57 593	39 043	38 038	34 865	34 414	33 371	33 816
2.	14 725	11 505	12 092	10 907	10 417	9 915	9 591
3.+	1 742	2 184	2 327	2 090	1 915	1 851	1 799
Podíl prvních sňatků (%)	77,77	74,0	72,5	72,8	73,6	73,9	74,8
Pořadí sňatku na straně nevěsty							
1.	57 996	39 318	38 117	35 203	34 734	33 443	34 175
2.	14 185	11 333	12 084	10 684	10 149	9 866	9 349
3.+	1 879	2 081	2 256	1 975	1 863	1 828	1 682
Podíl prvních sňatků (%)	78,3	74,6	72,7	73,6	74,3	74,1	75,6

64

Z tabulky č. 1 je patrné, že oproti roku 1992 ubylo v roce 2012 více než o 22 tisíc sňatků, kdy oba snoubenci vstupují do svého prvního manželství (údaje jsou zvýrazněny červeně).

⁶⁴ Sňatečnost. Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/4007-13-r_2013

4.1 Cíle výzkumu, formulace hypotéz

Ve výzkumné části se zaměřím na to, jaké postoje zaujímají současní adolescenti k manželství a rodině. Cílem je tedy zjištění, zda vůbec dnešní mladí lidé plánují život v páru, jakou formu soužití preferují a jaký význam má pro ně tradiční manželský svazek, založení rodiny a výchova dětí. Dále bych se chtěla zabývat také faktory, které v souvislosti s hodnotami vyznávanými mladými lidmi, ovlivňují založení rodiny (studium, budování kariéry, vybudování zázemí, cestování, případně jiné). Dílčím cílem mé práce je i komparace preferencí a postojů chlapců a dívek k uvedeným tématům.

Stanovila jsem si tři výzkumné otázky:

1. Preferují dnešní adolescenti život v nesezdaném soužití (NS) před uzavřením sňatku?
2. Do jakého věku odkládají mladí lidé stabilní partnerské soužití (NS a manželství) a založení rodiny? Jaké jsou důvody (další studium, cestování, budování kariéry)? Chtějí mít děti?
3. Jsou rozdíly v postojích chlapců a dívek k manželství a založení rodiny?

Z těchto otázek jsem operacionalizovala hypotézy. K první otázce se vztahuje první hypotéza:

H1: *Většina adolescentů preferuje budoucí život v nesezdaném soužití.*

Další čtyři hypotézy se vztahují k otázce druhé:

H2: *Většina mladých lidí odkládá stabilní partnerské soužití (NS a manželství) do věku po 25. roce.*

H3: *Většina mladých lidí odkládá založení rodiny a výchovu dětí po 30. roce.*

H4: *Důvodem odkladu založení rodiny a výchovy dětí je v první řadě další studium.*

H5: *Většina mladých lidí chce mít někdy děti.*

Ke třetí otázce jsou vztaženy poslední tři hypotézy:

H6: *Budoucí život v manželství preferuje většina dívek.*

H7: *Budoucí život v nesezdaném soužití preferuje většina chlapců.*

H8: *Po dětech touží více dívky nežli chlapci.*

4.2 Metody a techniky výzkumu

Ke zjištění hodnotových postojů a preferencí adolescentů jsem zvolila kvantitativní výzkum, výběrové šetření jsem realizovala technikou dotazníku mezi středoškolskou mládeží. Anonymní dotazník jsem sestavila a uzpůsobila pro účely tohoto konkrétního šetření. Obsahuje osmnáct uzavřených otázek, u pěti z nich mají respondenti také možnost vlastního vyjádření. Jedenáct otázek je povinných, na dalších sedm otázek respondenti odpovídají v závislosti na svých předchozích odpovědích.

První čtyři otázky jsou zaměřeny na získání demografických a informativních dat týkajících se osoby dotazovaného. Jejich prostřednictvím lze porovnat preference chlapců a dívek, eventuálně preference mladých lidí z hlediska jejich bydliště (vesnice, město), formy soužití jejich rodičů nebo z toho hlediska, zda studují maturitní či nematuritní obor.

Otázky 5 – 11 zjišťují hodnoty a postoje co se týče forem soužití, které dotazovaní preferují. Otázka č. 9 se pak přímo vztahuje k první, šesté a sedmé hypotéze.

Cílem otázek dvanáct až patnáct je zjistit, v jakém věku respondenti plánují stabilní partnerský vztah, ať už je to manželství či nesezdané soužití, kdy a kolik chtějí mít děti, pokud s nimi počítají. Tyto otázky se vztahují ke druhé, třetí, páté a osmé hypotéze.

Ke čtvrté hypotéze se vztahuje otázka č. 16, cílem je zjištění, z jakého důvodu odkládají mladí lidé založení rodiny.

Otázky č. 17 a 18 se týkají těch respondentů, kteří v budoucnu nechtějí žít v partnerském vztahu a nechtějí mít děti.

Variantu, kdy partneři spolu žijí v nesezdaném soužití a později uzavřou sňatek nezmiňuji, jde mi o zjištění momentálních preferencí adolescentů, co se týče uvedených forem soužití.

4.3 Vymezení a charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvořili studenti závěrečných ročníků středních a středních odborných škol v okrese Třebíč. Ohledně plánovaného výzkumu byli osloveni ředitelé příslušných škol, kteří souhlasili s realizací dotazníkového šetření. Konkrétní postup jsem domlouvala už s jednotlivými vyučujícími souvisejících předmětů (občanská výchova, základy společenských věd apod.), kteří dotazníky předložili studentům s tím, že jejich vyplnění je dobrovolné. Dotazníky jsem distribuovala na Gymnázium Třebíč, na Obchodní akademii Dr. Albína Bráfa v Třebíči, na Střední průmyslové škole Třebíč, na Střední škole stavební

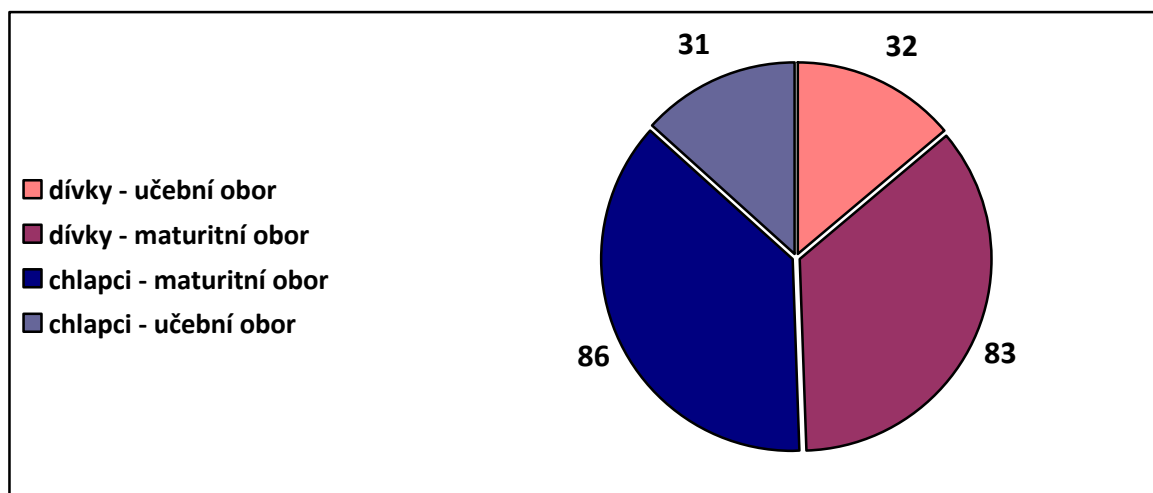
Třebíč a na Střední škole řemesel a služeb Moravské Budějovice. V souvislosti s tím je zajištěn dostatečný počet respondentů, což je 232 studentů. Původně jsem shromáždila 260 dotazníků, 28 jsem jich vyřadila. Některé byly neúplné, jiné byly pojaty respondenty jako žert. Reprezentativnost je zajištěna vyváženým počtem chlapců a dívek. Většinou se jedná o studenty maturitních oborů.

4.4 Zpracování výzkumu, analýza dat

První, povinnou otázku zodpovídalo všech 232 respondentů, zjišťovala jejich pohlaví. Ve výzkumném vzorku bylo 117 chlapců a 115 dívek.

Průzkumu se zúčastnili většinou respondenti z řad studujících čtyřleté maturitní obory (73 %), respondentů studujících tříleté učňovské obory bylo výrazně méně (27 %). Dle mého názoru je to způsobeno tím, že jednak je méně dětí vycházejících ze základních škol a střední školy se v současnosti zaměřují z větší části na čtyřleté maturitní studium, čemuž je přizpůsobena i jejich nabídka. Respondentů z řad maturantů bylo 86 chlapců a 83 dívek, učňů bylo 31 chlapců a 32 dívek, celkem odpovídalo 232 studentů. Studijní zaměření zjišťuje druhá otázka a ukazuje *graf. č. 1*.

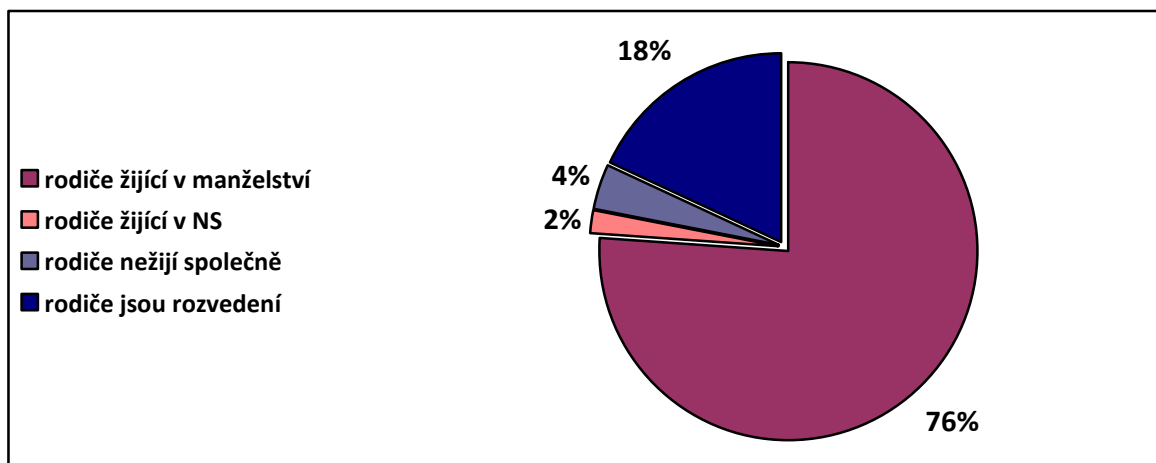
Graf č. 1 *Struktura výzkumného vzorku dle pohlaví a studijního zaměření respondentů*

Třetí otázka směřuje ke zjištění bydliště studentů na základě toho, zda žijí ve městě či na vesnici. Odpovídalo 232 respondentů, z nichž 114 bydlí na vesnici a 118 ve městě.

Čtvrtá otázka zjišťuje, v jaké formě svazku žijí rodiče dotazovaných. Odpovídalo 232 studentů. Ve 176 případech, což je téměř 76 %, žijí rodiče v klasickém manželství, ve 4 případech v nesezdaném soužití, to jsou necelá 2 %. Spolu tedy žije téměř 78 % rodičů studentů, což je dle mého názoru poměrně vysoký podíl. V 10 případech, tj. cca 4 % rodiče spolu nežijí, ve 42 případech, tj. 18 % jsou rozvedeni. (Graf č. 2)

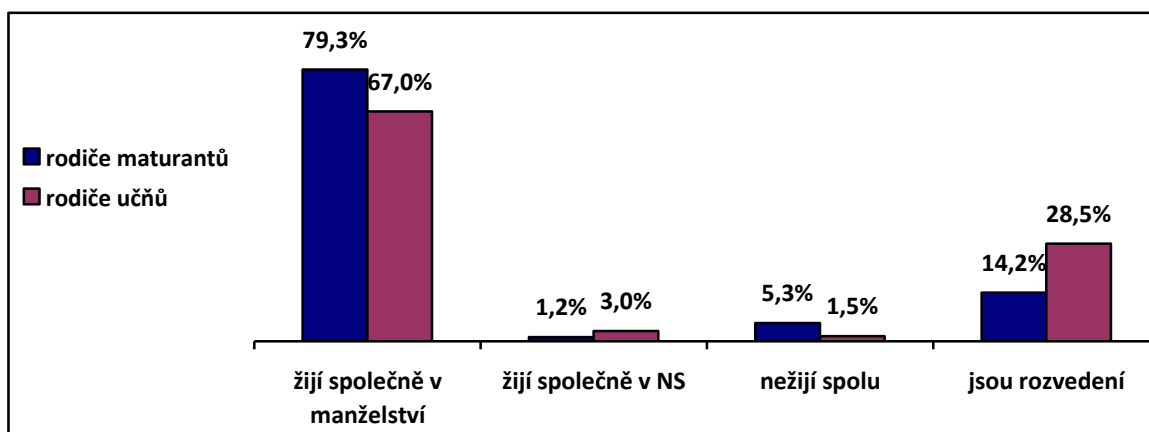
Graf č. 2 Struktura výzkumného vzorku dle formy soužití rodičů respondentů

Zde jsem vypočítala dle mého názoru zajímavý jev, že rodiče studentů studujících maturitní obory žijí v **80,5 % společně**, tj. v manželství či v nesezdaném soužití (79,3 % + 1,2%). Spolu nežije 5,3 % a rozvedených je 14,2 % rodičů maturantů.

Oproti tomu rodiče studentů tříletých učňovských oborů žijí **společně v 70 %**, tj. v manželství či v nesezdaném soužití (67 % + 3 %). Spolu nežije 1,5 % a rozvedených je 28,5 % rodičů učňů. (Graf č. 3)

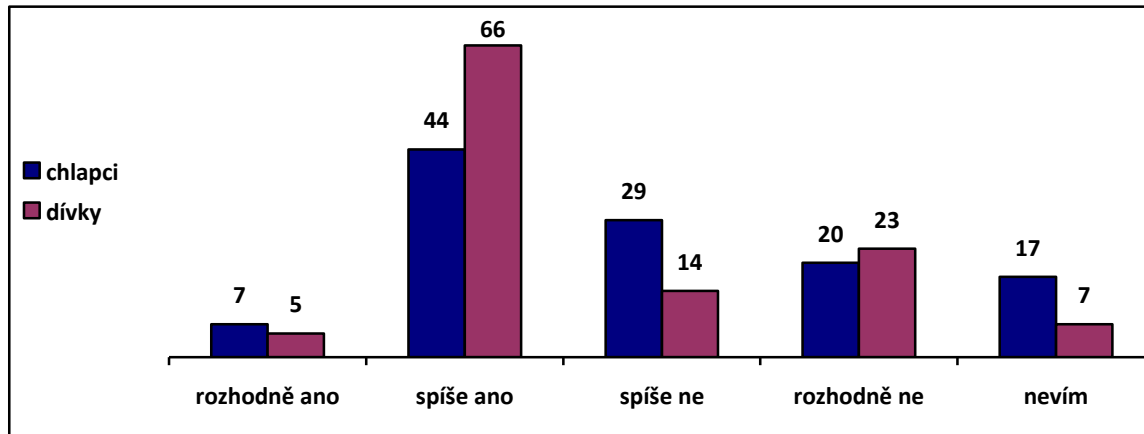
Graf č. 3 Srovnání formy soužití rodičů u skupiny maturantů a skupiny učňů

Rodičů maturantů žije společně rodinným životem cca o 10 % více než rodičů učňů. Dle mého názoru to může být v kontextu s faktem, že v úplných rodinách jsou saturovány všestranně potřeby dětí, které potom častěji studují maturitní obory. Spatřuji i souvislost s celkovým rodinným prostředím a s hodnotami vyznávanými rodiči a předávanými jejich dětem žijícím v úplných rodinách, v rámci nichž je přiřazován vyšší význam vzdělání.

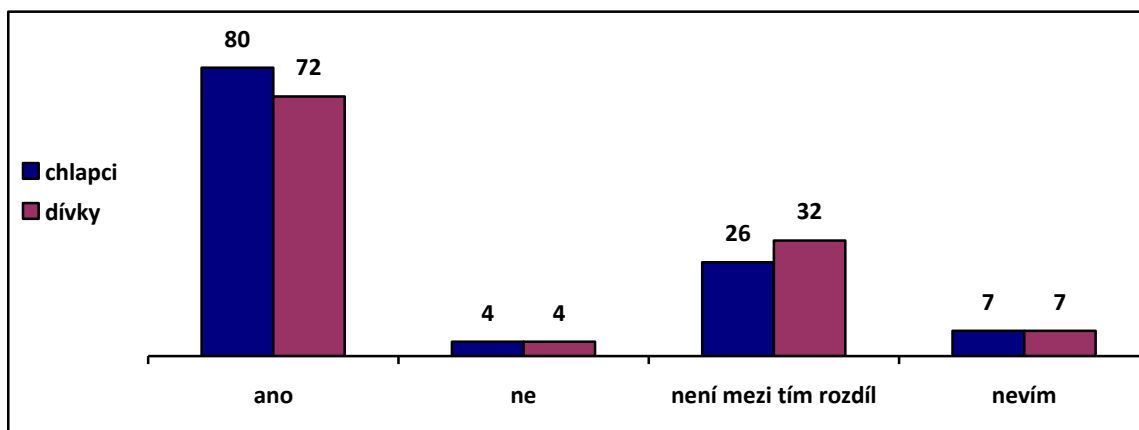
Na pátou otázku, jejíž znění je „*V dnešní době manželství ztrácí na významu*“ odpovídalo 232 respondentů. Nejčastější byla odpověď „*spíše ano*“. Překvapivě takto odpovídalo vyšší procento dívek – 57,4 % (66 dívek), chlapci takto odpovídali ve 37,6 % (44 chlapců). Celkově odpovídalo „*rozhodně ano*“ a „*spíše ano*“ 52,6 % respondentů (43,6 % chlapců a 61,7 % dívek). „*Spíše ne*“ a „*rozhodně ne*“ odpovídalo celkem 37,1 % respondentů (41,9 % chlapců a 32,2 % dívek). Nerozhodných bylo 10,3 % respondentů. Názor, že manželství v současné době ztrácí na významu, vyznává něco málo přes polovinu dotazovaných, většinou dívky, což je pro mě překvapením. (Graf č. 4)

Graf č. 4 Ztrácí manželství v současné době na významu?

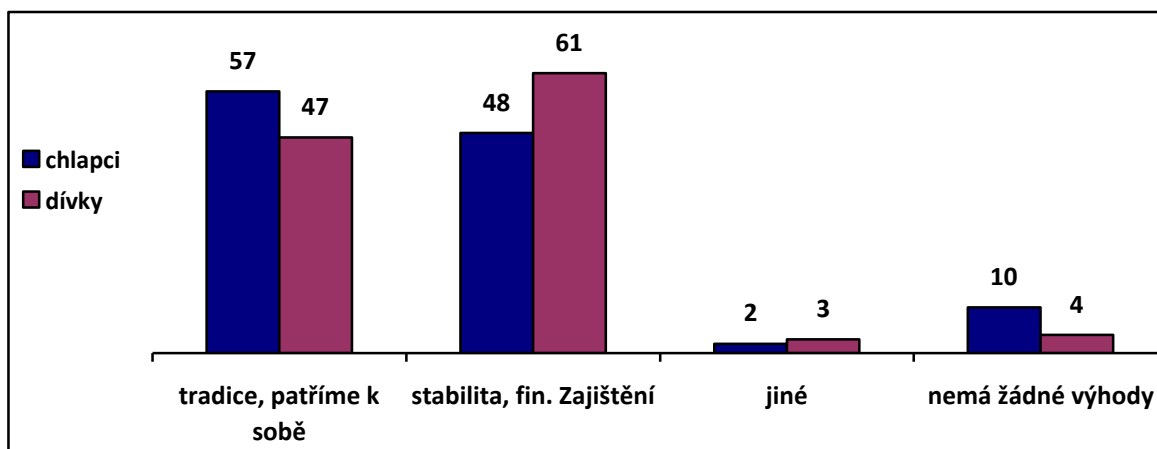
Šestá otázka byla zaměřena na zjištění názoru, zda je pro výchovu dětí vhodnější manželství či nesezdané soužití. Odpovídalo 232 studentů. Zde byla nejčastější kladná odpověď – „*ano*“ odpovědělo 65,5 % respondentů (80 chlapců, 72 dívek). Druhou nejčastější odpovědí bylo „*není mezi tím rozdíl*“ – takto odpovědělo 25 % studentů (26 chlapců, 32 dívek). Nerozhodných bylo 6 % respondentů (shodně 7 chlapců a 7 dívek). „*Ne*“ odpovědělo 3,5 % respondentů (4 chlapci, 4 dívky). (Graf č. 5)

Graf č. 5 Vhodnost manželství či NS pro výchovu dětí – manželství je vhodnější nežli NS

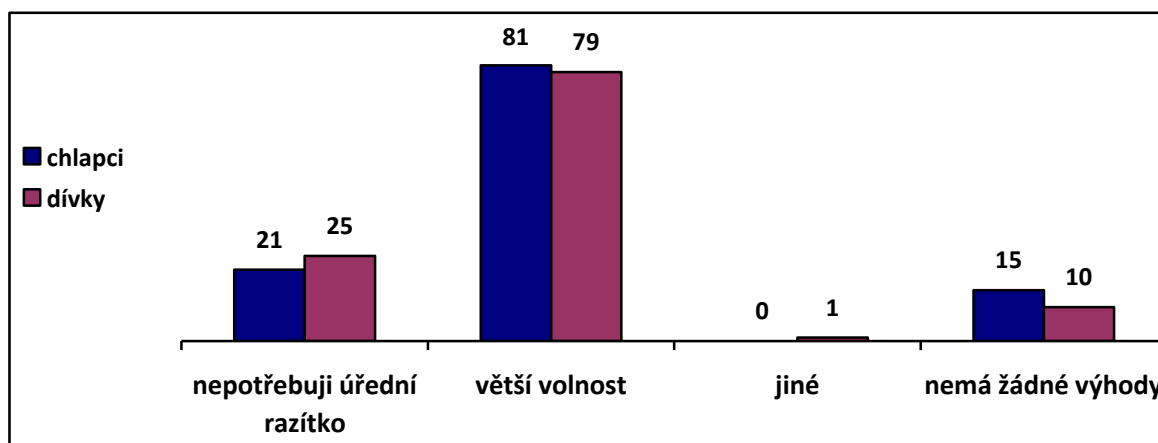
Otázka sedmá je zaměřena na zjištění, jaké výhody respondenti spatřují v manželství, odpovídalo 232 studentů. Nejčastější odpovědí byla „*stabilita, finanční zajištění*“, zvolilo ji 47% respondentů (48 chlapců, 61 dívek). 44,8 % respondentů (57 chlapců, 47 dívek) spatřuje význam manželství v „*tradici*“, kdy manželé dávají najevo, že patří k sobě. 2,2 % respondentů (2 chlapci, 3 dívky) uvedli jiné důvody, například, že *manželé mohou mít společný účet*, další výhoda byla viděna v *nároku na vdovský důchod při úmrtí manžela*, jeden respondent uvedl „*společnou a rovnoměrnou výchovu ze strany matky i otce*“ a jeden chlapec uvedl, že „*v případě rozvodu může manželku tzv. oškubat*“. 6 % dotazovaných (10 chlapců, 4 dívky) zvolilo, že manželství „*nemá žádné výhody*“. (Graf č. 6)

Graf č. 6 Výhody manželství

Osmá otázka zjišťovala výhody nesezdaného soužití, jak je vidí mladí lidé. Odpovídalo 232 respondentů, nejčastěji odpovídali pragmaticky - v NS je „větší volnost, případný rozchod je jednodušší“ (konkrétně byl uveden i jednodušší rozchod z finančního hlediska). Tuto možnost zvolilo 69 % respondentů (81 chlapců, 79 dívek). Dalším nejčastějším důvodem, proč mladí lidé vidí výhodu v nesezdaném soužití je často proklamované „k životu v páru nepotřebuji úřední razítko“. Takto odpovědělo 19,8 % respondentů (21 chlapců, 25 dívek). Jinou možnost zvolila pouze jedna dívka – výhodu, velmi pragmaticky, spatřovala v tom, že pokud žijí partneři v nesezdaném soužití, dostanou „více peněz od státu ve formě dávek“. 10,8 % respondentů (15 chlapců, 10 dívek) nevidí v NS žádné výhody. (Graf č. 7)

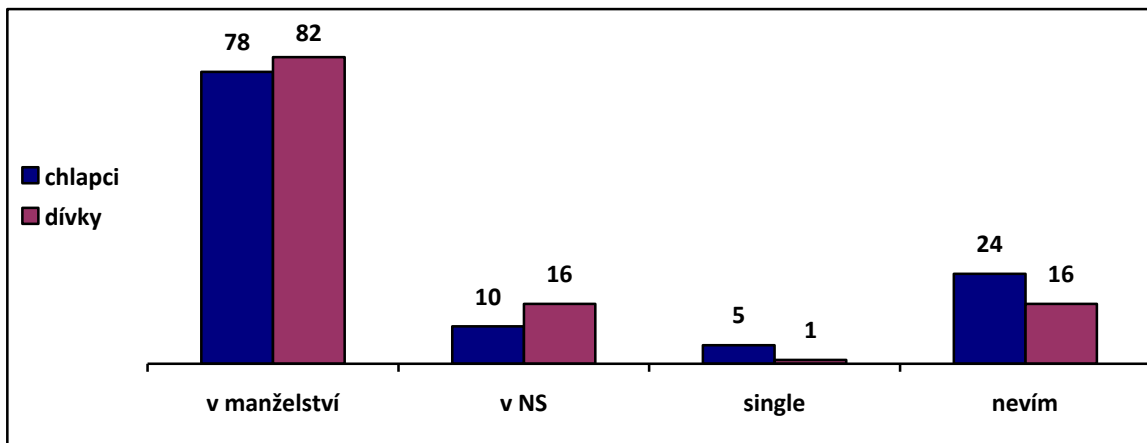
Graf č. 7 Výhody nesezdaného soužití

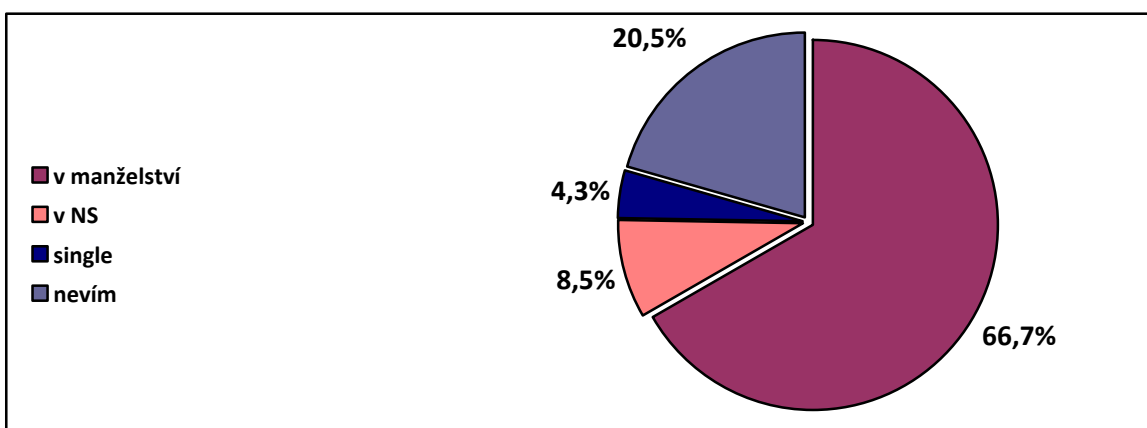
Devátá otázka se zaměřuje na preference budoucího způsobu života adolescentů. Odpovídalo 232 respondentů. Zde mě překvapilo, že i přes většinový názor, že manželství spíše ztrácí na významu (otázka č. 5), většina adolescentů, jak dívek, tak chlapců, v budoucnu preferuje život v manželství. Takto odpovědělo celkem 69 % respondentů, což je 78 chlapců (66,7 % z celkového počtu chlapců) a 82 dívek (71,3 % z celkového počtu dívek). Procento z celkového množství dívek, které chtějí v budoucnu žít v manželství je o něco větší nežli procento z celkového množství chlapců, překvapilo mě však, že rozdíl není nijak výrazný. V NS chce v budoucnu žít celkem 11,2 % respondentů, což je 10 chlapců (8,5 % z celkového počtu chlapců) a 16 dívek (13,9 % z celkového počtu dívek). Zde, pro mě opět překvapivě, je o něco vyšší procento dívek, které chtějí v budoucnu žít v NS. Jako single, samostatně bez partnera, chce žít pouze 5 chlapců

a jedna dívka, což tvoří velmi malé procento (2,6 %). 17,2 % respondentů (24 chlapců, 16 dívek) je nerozhodných. (Graf č. 8)

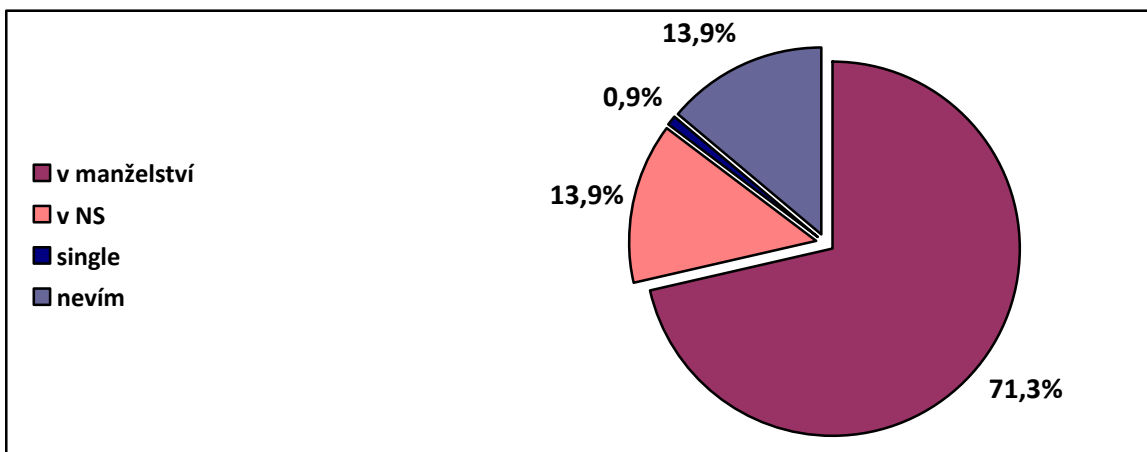
Graf č. 8 Budoucí preference způsobu života adolescentů

Graf č. 9 Rozložení preferencí budoucího života chlapců (v procentech)

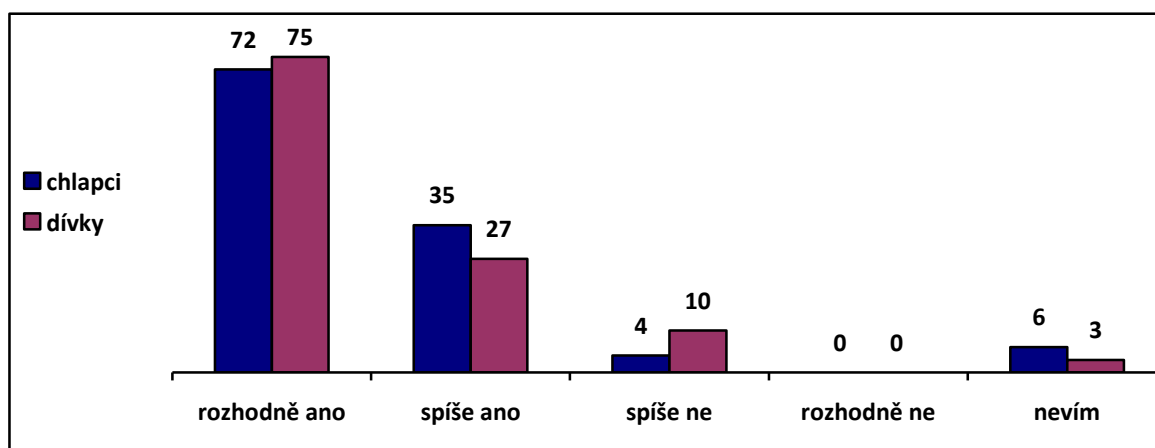
Graf č. 10 Rozložení preferencí budoucího života dívek (v procentech)

Tabulka č. 1 ukazuje klesající tendenci počtu sňatků v letech 1992 – 2012. Mé šetření tomu neodpovídá a vyplývá z něj, že většina adolescentů se v budoucnu chce oženit či vdát. Tento rozdíl, myslím, může být přičten na vrub vývoji a změně postojů a názorů mladých lidí na tuto problematiku poté, co dosáhnou plné dospělosti a vstoupí do praktického života. Může to však také naznačovat změnu trendu k vyšší sňatečnosti, což však pokládám za méně reálné.

Desátá otázka zjišťuje, jakou hodnotu pro současné adolescenty představuje rodina. Z odpovědí 232 respondentů vyplývá, že rodina i v dnešní době pro převážnou část z nich je jednou z nejvyšších hodnot. „Rozhodně ano“ odpovědělo 63,4 % respondentů (72 chlapců, 75 dívek). „Spíše ano“ odpovědělo 26,7 % respondentů (35 chlapců, 27 dívek). Celkově tedy řadí rodinu k nejvyšším hodnotám 90 % respondentů (107 chlapců, 102 dívek), což je vysoké procento. „Spíše ne“ odpovídali pouze 4 chlapci a 10 dívek, nerozhodných bylo 6 chlapců a 3 dívky. (Graf č. 11)

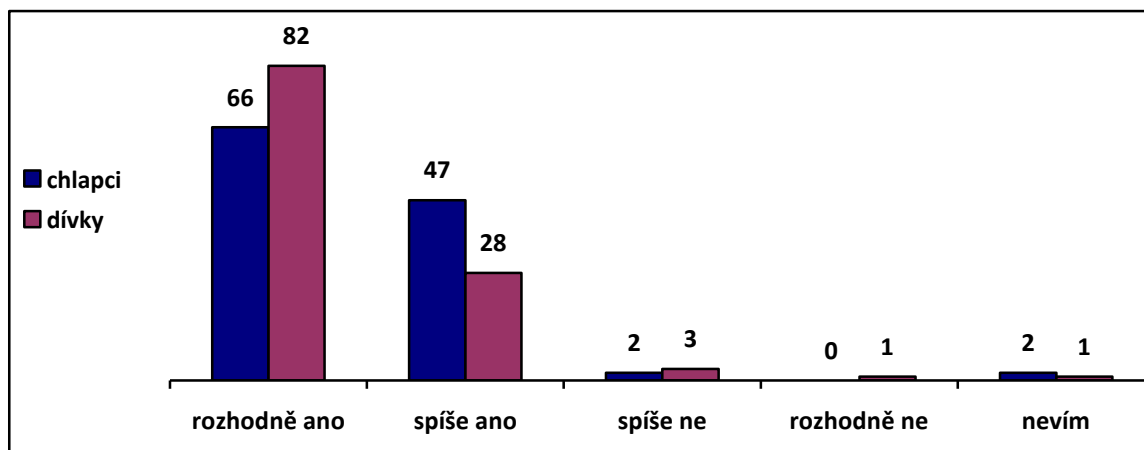
Graf č. 11 Rodina - jedna z nejvyšších hodnot pro současné adolescenty

Otázka jedenáctá, poslední povinná, je zaměřena na zjištění, zda adolescenti chtějí v budoucnu mít stálé partnerské soužití, ať už manželství či nesezdané soužití. Odpovídalo 232 respondentů, v drtivé většině 96 % kladně. Nejčastější odpovědí bylo „rozhodně ano“, takto odpovědělo 63,8 % respondentů (66 chlapců, 82 dívek). Druhou nejčastější odpověď „spíše ano“ zvolilo 32,3 % respondentů (47 chlapců, 28 dívek). Větší podíl odpovědí „rozhodně ano“ u dívek, podle mého názoru, odpovídá jejich většímu prorodinnému zaměření, chlapci volili častěji než dívky možnost „spíše ano“. Dva chlapci a tři dívky odpověděli „spíše ne“, pouze jedna dívka odpověděla „rozhodně ne“, což je mizivé procento (2,6 %) těch, kteří uvádějí, že v budoucnu nechtějí mít stálé partnerské soužití.

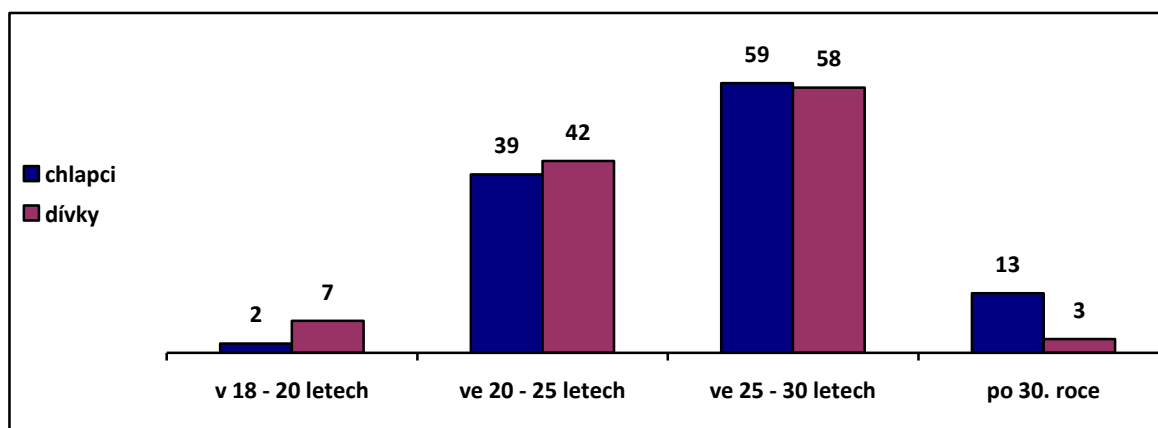
Těchto 6 respondentů odpovídalo dále na otázku č. 18. Tři respondenti (2 chlapci, 1 dívka) odpověděli nerozhodně a na další otázky neodpovídali. (Graf č. 12)

Graf č. 12 Adolescenti, kteří v budoucnu plánují stálé partnerské soužití (manželství, NS)

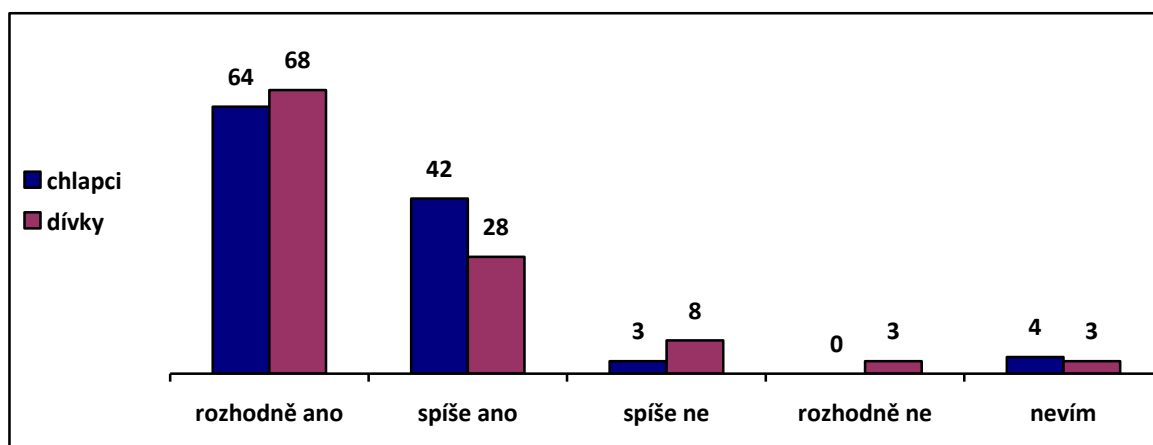
Na otázku č. 12, která zjišťuje, v kolika letech by respondenti chtěli založit stálé partnerské soužití, odpovídalo 223 studentů. Nejčastější odpověď byla „ve 25 – 30 letech“. Takto odpovědělo 52,5 % (59 chlapců, 58 dívek) z těch, kteří chtějí v budoucnu žít ve stálém dlouhodobém svazku (manželství či NS). Druhá nejčastější odpověď byla „ve 20 – 25 letech“. Tuto možnost volilo 36,3 % respondentů (39 chlapců, 42 dívek). Odpověď „v 18 – 20 letech“ se objevila pouze v devíti případech, což jsou pouhá 4 % respondentů, častěji ji volily dívky (2 chlapci, 7 dívek). Odpověď „po 30 roce“ volilo 7,2 % respondentů, častěji chlapci (13 chlapců, 3 dívky); (Graf č. 13)

Graf č. 13 Věk, ve kterém mladí lidé plánují založení stabilního partnerského soužití (manželství, NS)?

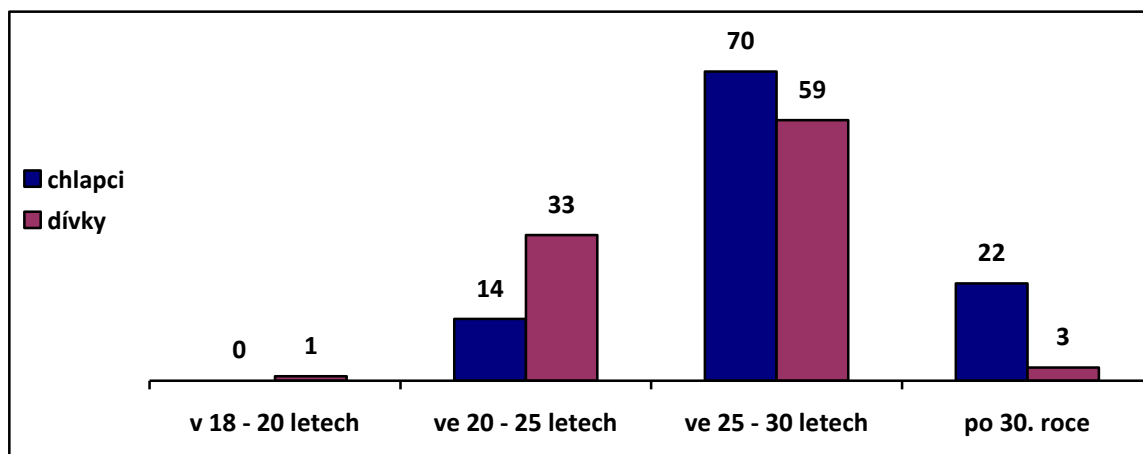
Otázka číslo třináct je zaměřena na zjištění, zda dnešní mladí lidé chtějí mít v budoucnu děti. Odpovídalo 223 studentů, zde jsem však počítala procento z celého výzkumného vzorku 232 studentů. Kladně odpověděla většina dotazovaných – celkem 87 % všech respondentů z celého výzkumného souboru. Chlapci odpovídali kladně v 90,6 % (106 chlapců), dívky v 83,5 % (96 dívek). Nejčastější odpovědí bylo „rozhodně ano“, což zvolilo 54,7 % (64) chlapců a 59,1 % (68) dívek z celého výzkumného vzorku všech chlapců a dívek. „Spíše ano“ byla druhá nejčastější odpověď a volilo ji 35,9 % (42) chlapců a 24,3 % (28) dívek z celkového souboru. Záporně odpovědělo pouze 14 respondentů. Překvapením pro mě bylo, že častěji dívky. „Spíše ne“ odpověděli 3 chlapci a 8 dívek, „rozhodně ne“ pouze 3 dívky. Těchto 14 dotazovaných dále odpovídalo na otázku č. 17. Nerozhodných bylo 7 studentů (4 chlapci, 3 dívky) a ti na další otázky neodpovídali. (Graf č. 14)

Graf č. 14 Adolescenti, kteří v budoucnu chtějí mít s partnerem/kou, manželem/kou děti

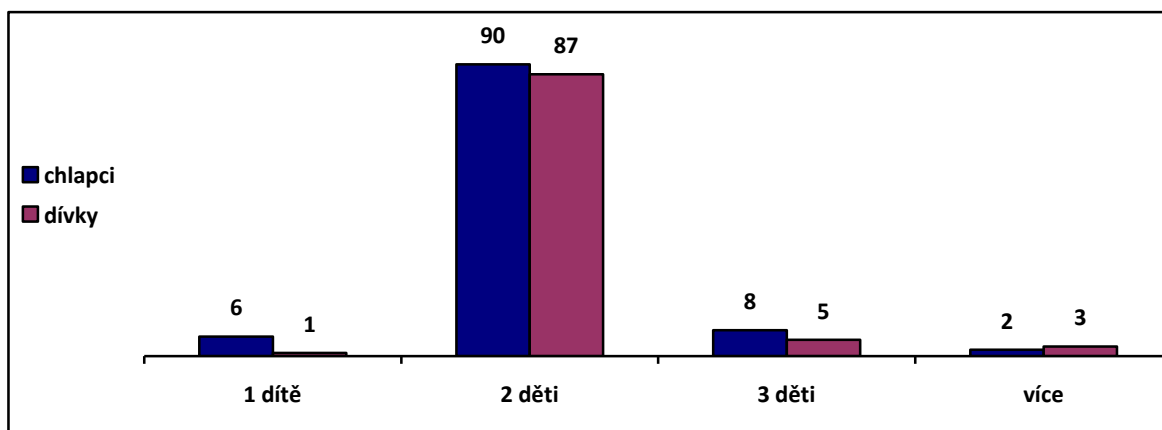
Mohu tedy konstatovat, že ačkoli děti rozhodně chtějí spíše dívky, celkově kladně odpovědělo vyšší procento chlapců, což je pro mě překvapivé. Podle mého názoru to může souviset s tím, že dívky, které se chtějí zaměřit na kariéru, jsou si vědomy, že děti jsou pro ně v tomto směru určitou překážkou a některé s nimi do budoucna nepočítají.

Čtrnáctá otázka zjišťuje, v kolika letech chtějí mít dotazovaní děti. Odpovídalo 202 respondentů. Nejčastější odpovědí bylo „ve 25 – 30 letech“, což zvolilo 63,8 % respondentů (70 chlapců, 59 dívek). Možnost „ve 20 – 25 letech“ zvolilo 23,3 % dotazovaných (14 chlapců, 33 dívek). Pouze jedna dívka zvolila možnost „v 18 – 20 letech“. 12,4 % studentů (22 chlapců, 3 dívky) zvolilo odpověď „po 30 roce“. (Graf č. 15)

Graf č. 15 Věk, kdy adolescenti plánují děti

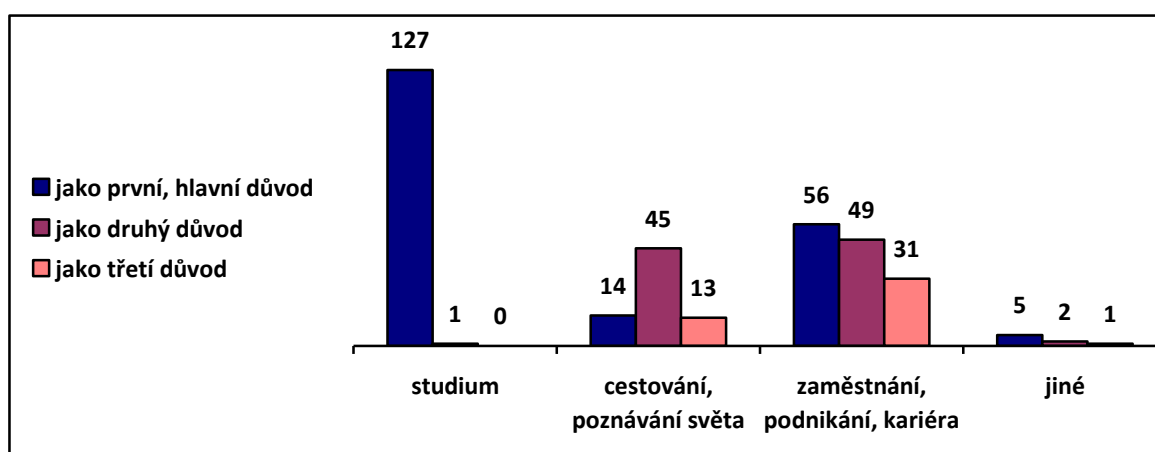
Jak je z výsledků patrné, dívky plánují děti o něco dříve nežli chlapci, celkově se však jeví posun ke třicátému roku věku. Chlapci, kteří volili „po 30 roce“, tvořili rozmanitý vzorek od studentů gymnázia až po studenty tříletých učňovských oborů stavební či technické školy. Dívky, které volily tuto možnost, byly pouze tři, všechny však studovaly čtyřleté maturitní obory na gymnáziu či obchodní akademii. Domnívám se, že to může souviset s jejich budoucími profesními a kariérními aspiracemi.

Otázka patnáctá směřuje ke zjištění, kolik dětí by v budoucnu chtěli současní adolescenti. Velká většina z nich v budoucnu plánuje mít „dvě děti“ – 87,6 % (90 chlapců, 87 dívek). „Tři děti“ by chtělo mít 6,4 % respondentů (8 chlapců, 5 dívek), „jedno dítě“ 3,5 % respondentů (6 chlapců, 1 dívka) a „více“ než tři děti pouhá 2,5 % dotazovaných (2 chlapci, 3 dívky). (Graf č. 16)

Graf č. 16 Počet dětí plánovaných adolescenty v jejich budoucím životě

Šestnáctá otázka zjišťuje, jak chtějí mladí lidé naložit se svým životem před tím, než založí rodinu a budou mít děti. Odpovídalo 202 respondentů. Na výběr měli čtyři možnosti s tím, že jich mohou označit více a očíslovat podle jejich pořadí důležitosti. „Dále studovat (SŠ, VOŠ, VŠ)“ na prvním místě uvedlo 62,9 % dotazovaných (65 chlapců, 62 dívek, celkem 127), jako druhý důvod byla tato odpověď zmíněna jen jednou. Tato čísla značí, že vzdělání berou mladí lidé jako jednu z priorit a důležitý základ pro svůj budoucí život. Druhým nejčastějším důvodem uváděným jako hlavní důvod odkládání rodiny se ukázal „nástup do zaměstnání, podnikání – budování kariéry“, což zvolilo na prvním místě celkem 27,7 % respondentů (31 chlapců, 25 dívek, celkem 56). Uvedené dva důvody byly nejčastěji uváděny společně, což svědčí o tom, že mladí lidé vnímají jako důležité vystudovat a vybudovat zázemí pro rodinu, než ji založí. „Cestování, poznávání světa“ na prvním místě – uvedlo 6,9 % studentů (8 chlapců, 6 dívek, celkem 14), na druhém místě se tento důvod objevil častěji (19 chlapců, 26 dívek, celkem 45), což dle mého názoru značí, že cestování je bráno zejména jako zpestření svobodného života či sbírání zkušeností vedle studia, zaměstnání, či budování kariéry. Jiné důvody uvádělo na prvním místě pouhých 5 respondentů, tj. 2,5 % dotazovaných. Studenti zmiňovali například „pořádně si užít svobodu, život bez dětí, starostí“, „vytvoření finanční stability a zabezpečení sebe i dětí“ či „zajistit si bydlení pro výchovu dětí s partnerem“ a „mít svůj dům/byt, být samostatná“. (Graf č. 17)

Graf č. 17 Důvody odkládání rodiny adolescenty do pozdějšího věku

Na otázku číslo sedmnáct odpovídalo pouze 14 respondentů, kteří na třináctou otázku („S partnerem/kou, manželem/kou chci mít děti.“) odpověděli záporně. Mít děti „je velká zodpovědnost“, si myslí 6 dotazovaných, „omezovaly by mě“ si myslí 5 dotazovaných

a 2 respondenti soudí, že mít děti, „je příliš nákladné“. Jedna dívka odpověděla „mám děti ráda a ráda je i někomu pohlídám, ale vlastní nechci“, důvod neuvěděla.

Osmnáctou otázkou zodpovídal 6 dotazovaných, kteří odpověděli záporně na otázku jedenáct („V budoucnu chci mít stálé partnerské soužití – manželství, NS“). 4 respondenti zvolili možnost „nechci se vázat“, jedna odpověď byla „většina manželství se stejně rozvede“ a jedna odpověď „je těžké najít vhodného partnera“. Jinou odpověď neuvěděl nikdo.

4.5 Prezentace výsledků, ověření hypotéz

Z výsledků mého šetření vyplývá následující:

Hypotéza č. 1: „Většina adolescentů preferuje budoucí život v nesezdaném soužití.“ byla vyvrácena, což dokládají odpovědi na otázku č. 9, kde 69 % respondentů v budoucnu preferuje způsob života v manželství.

Hypotéza č. 2: „Většina mladých lidí odkládá stabilní partnerské soužití (NS a manželství) do věku po 25. roce.“ byla potvrzena, jak vyplývá z otázky č. 12 - téměř 60 % mladých lidí.

Hypotéza č. 3: „Většina mladých lidí odkládá založení rodiny a výchovu dětí po 30. roce.“ byla vyvrácena odpověďmi na otázku č. 14 – téměř 88 % mladých lidí chce mít děti do 30. roku svého věku.

Hypotéza č. 4: „Důvodem odkladu založení rodiny a výchovy dětí je v první řadě další studium.“ byla potvrzena, jak plyne z odpovědi na otázku č. 16 – téměř 60 % adolescentů, kteří plánují založení rodiny, jako hlavní důvod jejího odkládání uvádí studium.

Hypotéza č. 5: „Většina mladých lidí chce mít někdy děti.“ byla potvrzena, což plyne z odpovědi na otázku č. 13 – 87 % z celého výzkumného souboru adolescentů chce mít v budoucnu děti.

Hypotéza č. 6: „Budoucí život v manželství preferuje většina dívek.“ byla potvrzena – 71,3 % dívek preferuje budoucí život v manželství, jak vyplývá z odpovědi na otázku č. 9.

Hypotéza č. 7: „Budoucí život v nesezdaném soužití preferuje většina chlapců.“ byla vyvrácena, což plyne opět z odpovědi na 9. otázku – pouze 8,5 % chlapců preferuje svůj budoucí život v nesezdaném soužití.

Hypotéza č. 8: „*Po dětech touží více dívky nežli chlapci.*“ byla vyvrácena, což dokládají odpovědi na 13. otázku – děti chce mít v budoucnu přes 90 % celého výzkumného souboru chlapců, zatímco u dívek je to necelých 84 %.

Ačkoli se dnes často hovoří o krizi rodiny, na základě výše analyzovaných výsledků výzkumu jsem dospěla k závěru, že rodina pro současné adolescenty stále představuje jednu z nejvyšších hodnot. Výsledky mého šetření ne zcela odpovídají výsledkům větších výzkumů potvrzujících klesající sňatečnost, jak vyplývá z šetření Českého statistického úřadu v tabulce č. 1. Adolescenti z mého výzkumného souboru vyjádřili vyšší preference budoucímu životu v manželství, což lze přičíst jejich vyvíjejícím se hodnotovým žebříčkům, které vstupem do reálného dospělého života mohou dle mého názoru vykazat změny směrem k nižší sňatečnosti.

ZÁVĚR

Jsem si vědoma, že téma partnerství, manželství a rodiny bylo již mnohokrát zpracováno mnohem širěji, přesto jsem se pokusila problematiku, která mě zajímá, ve své bakalářské práci pojmout svým vlastním pohledem.

Teoretická část práce shrnuje nejčastější formy partnerského soužití. Těmi jsou v současné postmoderní společnosti manželství a nesezdané soužití, jehož četnost a oblíbenost u mladé generace stále roste. V rámci této kapitoly jsem se podrobně věnovala jednotlivým formám včetně jejich právních aspektů. Podrobně je zde také rozebrána problematika rodiny – její typy, funkce a životní cyklus.

V další části je shrnut historický vývoj lidského soužití od nejstarších společenství až k dnešní formě manželství a rodiny. Podrobněji je popsáno období socialismu a jeho specifika. V této části jsem se snažila nastínit podstatu rodiny, která zůstává stejná, vždy se však do ní promítají konkrétní historické podmínky.

V závěru teoretické části je podrobněji probrána problematika současné postmoderní rodiny včetně jejího vlivu na utváření hodnotových orientací mladých lidí a na výběr jejich budoucího partnera.

Výzkum provedený v praktické části bakalářské práce jsem zaměřila na zjištění, jak problematiku partnerství, manželství a rodiny vnímají současní adolescenti. Výsledky mého výzkumu, oproti často frekventovanému termínu „*krize rodiny*“, vypovídají o tom, že klasický model manželství a rodiny stojí v hodnotových žebříčcích adolescentů na poměrně významné pozici. To však zcela neodpovídá výsledkům velkých demografických šetření odkazujícím na klesající sňatečnost. Myslím, že tento rozdíl lze dát do souvislosti s vyvíjejícími se názory a postoji mladých lidí, které v plné dospělosti se vstupem do reálného života mohou doznat určitých změn v neprospěch manželství.

Sociální pedagogika má dle mého názoru v rámci problematiky manželství a rodiny možnost širokého pole působnosti. V celospolečenském měřítku je třeba zdůrazňovat význam harmonického rodinného prostředí pro výchovu dětí, které je nenahraditelné pro jejich zdravý vývoj od nejútlejšího věku. Rodinná výchova by měla přirozenou a nenásilnou formou pokračovat a být rozšiřována i v předškolních zařízeních a dále v základních školách například v rámci předmětů rodinná či občanská výchova. Na vyšších typech škol by rodinná výchova mohla být zakomponována například do základů

společenských věd, občanské výchovy či jiných tematicky vhodných předmětů a přirozeně se prolínat celou výukou. Je důležité, aby mladí lidé věděli, jak vypadá a funguje harmonické rodinné prostředí a nebyli skeptičtí k uzavírání sňatků a zakládání rodiny. Teoretická část mé práce shrnující partnerskou, manželskou a rodinnou problematiku může být využita jako materiál pro potřeby výuky. Výsledky kvantitativního šetření je možno využít jako východisko k dalším výzkumům v rámci této problematiky či jako podklad k zaměření výchovného působení na různých typech škol.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné zákony

- [1] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Literatura

- [2] ČERMÁKOVÁ, M., MAŘÍKOVÁ, H. Proměny současné české rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
- [3] FIALOVÁ, L. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 163 s. ISBN 80-85850-87-7.
- [4] GIDDENS, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- [5] HAMPLOVÁ, D. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, 52 s. ISBN 80-7330-029-X.
- [6] HORSKÝ, J., SELIGOVÁ, M. Rodina našich předků. Praha: Lidové noviny, 1997, 143 s. ISBN 80-7106-195-6.
- [7] CHALOUPKOVÁ, J. s kol. Proměny rodinných a profesních startů. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, 168 s. ISBN 978-80-7330-185-9.
- [8] JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
- [9] KATRŇÁK, T. Spříznění volbou? Homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 239 s. ISBN 978-80-86429-98-4.
- [10] KELLER, J. Nedomyšlená společnost. 3. vyd. Brno: Doplněk, 1998, 128 s. ISBN 80-85765-97-7.
- [11] KLABOUCH, J. Manželství a rodina v minulosti. Praha: Orbis, 1962, 282 s. ISBN nemá.
- [12] KOCOURKOVÁ, J., RABUŠIC, L. Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? Praha: UK, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006, 158 s. ISBN 80-86561-93-3.
- [13] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, 200 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [14] KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009, 63 s.

- [15] KUCHAROVÁ, V. a kol. Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1999, 88 s. ISBN 80-238-4483-0.
- [16] MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- [17] MOŽNÝ, I. Moderní rodina: Mýty a skutečnosti. Brno: Blok, 1990, 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
- [18] MOŽNÝ, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
- [19] MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 250 s. ISBN 80-85850-75-3.
- [20] NERUDOVA, L. Partnerské vztahy mládeže a jejich sociální rizika. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1987, 161 s. ISBN nemá.
- [21] PLAŇAVA, I. Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace. Brno: Doplněk, 2000, 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
- [22] PLAŇAVA, I. Spolu každý sám: v manželství a rodině. Praha: Lidové noviny, 1998, 218 s. ISBN 80-7106-292-8.
- [23] PROCHÁZKA, V. Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1963, 585 s. ISBN nemá.
- [24] RABUŠIC, L. Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 266 s. ISBN 80-86429-01-6.
- [25] SINGLY, F. de Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1.
- [26] ŠOLCOVÁ, M. Rodina a její funkce v socialistické společnosti. Praha: Horizont, 1976, 152 s. ISBN nemá.
- [27] VAŇKOVÁ, Z. a kol. Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2013, 178 s.
- [28] VAVŘÍK, M. Vybrané sociologické problémy. Brno: IMS, 2010, 66. s.
- [29] WEISS, P. ZVĚŘINA, J. Sexuální chování v ČR - situace a trendy. Praha: Portál, 2001, 160 s. ISBN 80-7178-558-X.

Elektronické zdroje

- [30] Nesezdaná soužití. *PhDr. Tomáš Novák* [online]. 2014 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://novaktomas.ic.cz/?p=-ps-nesezdana>
- [31] Sňatečnost. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/4007-13-r_2013
- [32] Uzavření manželství. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2014 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcan-na-urade-manzelstvi-uzavreni-manzelstvi.aspx>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

NS – nesezdané soužití

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 *Struktura výzkumného vzorku dle pohlaví a studijního zaměření respondentů*

Graf č. 2 *Struktura výzkumného vzorku dle formy soužití rodičů respondentů*

Graf č. 3 *Srovnání formy soužití rodičů u skupiny maturantů a skupiny učňů*

Graf č. 4 *Ztrácí manželství v současné době na významu?*

Graf č. 5 *Vhodnost manželství či NS pro výchovu dětí – manželství je vhodnější nežli NS*

Graf č. 6 *Výhody manželství*

Graf č. 7 *Výhody nesezdaného soužití*

Graf č. 8 *Budoucí preference způsobu života adolescentů*

Graf č. 9 *Rozložení preferencí budoucího života chlapců (v procentech)*

Graf č. 10 *Rozložení preferencí budoucího života dívek (v procentech)*

Graf č. 11 *Rodina - jedna z nejvyšších hodnot pro současné adolescenty*

Graf č. 12 *Adolescenti, kteří v budoucnu plánují stálé partnerské soužití (manželství, NS)*

Graf č. 13 *Věk, ve kterém mladí lidé plánují založení stabilního partnerského soužití (manželství, NS)?*

Graf č. 14 *Adolescenti, kteří v budoucnu chtějí mít s partnerem/kou, manželem/kou děti*

Graf č. 15 *Věk, kdy adolescenti plánují děti*

Graf č. 16 *Počet dětí plánovaných adolescenty v jejich budoucím životě*

Graf č. 17 *Důvody odkládání rodiny adolescenty do pozdějšího věku*

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 *Sňatky podle pořadí, 1992–2012*

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník „*Význam manželství a rodiny pro současné adolescenty*“

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK „VÝZNAM MANŽELSTVÍ A RODINY PRO SOUČASNÉ ADOLESCENTY“

Vážená slečno, vážený mladý muži,

studuji třetí ročník bakalářského oboru sociální pedagogika na UTB ve Zlíně, Fakultě humanitních studií - Institutu mezioborových studií v Brně.

Dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku, jehož cílem je zjistit Vaše postoje k problematice „význam manželství a rodiny pro současné mladé lidi“. To je zároveň tématem mé bakalářské práce, jejíž součástí bude zpracování a prezentace výsledků průzkumu. Údaje, které zjišťuji, jsou zcela anonymní a budou použity výhradně k výše uvedenému účelu.

Odpovídejte prosím na všechny otázky označené znakem ►, u ostatních se řiďte vždy konkrétním pokynem. Odpovědi prosím zakroužkujte.

Děkuji za spolupráci

Ilona Škarabelová

1.► Jsem

chlapec

dívka

2.► Jsem studentem/kou

tříletého učebního oboru

studijního oboru s maturitou

3.► Bydlím

na vesnici

ve městě

4.► Moji rodiče

žijí společně v manželství

žijí společně v nesezdaném soužití

nežijí společně

jsou rozvedeni

5.► V dnešní době manželství ztrácí na významu.

rozhodně ano

spíše ano

spíše ne

rozhodně ne

nevím

6.► Pro výchovu dětí je vhodnější manželství nežli nesezdané soužití – NS (bez sňatku).

- × ano × ne × není mezi tím rozdíl × nevím

7.► Výhodou manželství je

(Zakroužkujte prosím jen jednu možnost, která nejlépe vyjadřuje Váš názor.)

- × tradice, patříme k sobě
× stabilita, finanční zajištění
× jiné (prosím napište)
× nemá žádné výhody

8.► Výhodou nesezdaného soužití je

(Zakroužkujte prosím jen jednu možnost, která nejlépe vyjadřuje Váš názor.)

- × k životu v páru nepotřebuji úřední razítko
× větší volnost, případný rozchod je jednodušší
× jiné (prosím napište)
× nemá žádné výhody

9.► V budoucnu preferuji způsob života

- × v manželství
× v nesezdaném soužití – NS (bez sňatku)
× single (samostatně bez partnera)
× nevím

10.► Rodina pro mne představuje jednu z nejvyšších hodnot.

- × rozhodně ano × spíše ano × spíše ne × rozhodně ne × nevím

11.► V budoucnu chci mít stálé partnerské soužití (manželství nebo NS).

- × rozhodně ano × spíše ano × spíše ne × rozhodně ne × nevím

(Pokud ano, dále prosím zodpovězte otázky 12., 13., pokud ne, dále zodpovězte pouze otázku 18.)

12. V kolika letech byste chtěli mít stabilní partnerské soužití (NS) či vstoupit do manželství?

- × v 18 – 20 letech
- × ve 20 – 25 letech
- × ve 25 – 30 letech
- × po 30. roce

13. S partnerem/kou, manželem/kou chci mít děti.

- × rozhodně ano
- × spíše ano
- × spíše ne
- × rozhodně ne
- × nevím

(Pokud ano, dále prosím zodpovězte otázky 14., 15., 16., pokud ne, dále zodpovězte pouze otázku 17.)

14. V kolika letech byste chtěli mít děti?

- × v 18 – 20 letech
- × ve 20 – 25 letech
- × ve 25 – 30 letech
- × po 30. roce

15. Kolik dětí byste chtěli se svým budoucím partnerem mít?

- × 1 dítě
- × 2 děti
- × 3 děti
- × více

16. Dříve než založím rodinu a budu mít děti, chtěl/a bych

(Můžete označit více možností. Pokud ano, očísľujte je prosím podle pořadí od jedné.)

- × dále studovat (SŠ, VOŠ, VŠ)
- × cestovat, poznávat svět
- × nastoupit do zaměstnání, podnikat – budovat kariéru
- × jiné (prosím napište).....

17. Nechci mít děti, protože

(Zakroužkujte prosím jen jednu možnost, která nejbližše vyjadřuje Váš názor.)

- × je to příliš nákladné
- × omezovaly by mě
- × je to velká zodpovědnost
- × jiné (prosím napište).....

18. Nechci žít v manželství ani v nesezdaném soužití, protože

(Zakroužkujte prosím jen jednu možnost, která nejlépe vyjadřuje Váš názor.)

- × většina manželství se stejně rozvede
- × je těžké najít vhodného partnera
- × nechci se vázat
- × jiné (prosím napište)

Děkuji Vám za čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku.